

Her tarihçi neredeyse kendi anlayışı çerçevesinde değişik bir tarih tarifi yapar. Bununla birlikte tarih felsefeciliği konusunda da en bilinen şahsiyetlerden biri olan İbn Haldun'a göre tarih, insanların ve devletlerin durumlarıyla hudutlarının nasıl değiştiğini; kudretleriyle, zayıflıklarının ne şekilde arttığını anlatan bir ilim olmakla beraber kelimenin manasının içinde daha derin bir fikri varlık söz konusudur. Bu ise düşünmek, araştırmak, kâinatın yaratılış sebeplerini kavramak, hadiselerin nasıl vukua geldiğini incelemekten ibarettir.

Tarih, geçmişte yaşanmış olayları tespit eden, görüldüğü toplumda bu hadisenin sosyal ve kültürel tesirlerini araştıran, dünya tarihindeki yankılarını belirleyen bir ilimdir. Dolayısıyla tarih kitaplarının içindekiler bir nakilden ibaret olmayıp, unutulmaları hatırlatmak ve tekrar gündelik hayatta önümüze çıkabileceğini öğretmektir. Kısaca özetlemek gerekirse, tarih; yaşanan andan önceki zamandır. Bu geride bırakılan dönemde meydana gelen, geniş halk yığınlarını ilgilendiren kültürel ve siyasi olgular değişik kaynaklara başvurularak değerlendirilir. Tarihçi de bunu yapan kişidir.

Ayrıca tarih, insanların geçmişlerinde yaşadıkları gelişmeleri, acı ve güzel olayları ilmi metotlarla araştırıp, bunlardan ders çıkararak, geleceklerini kurmalarına yarayan bir vasıttır. Elbette bizim özetlemeye çalıştığımız şeyler, genel tanımlardan ibarettir. Bütün sosyal bilimlerde olduğu üzere, tarihin anlamı hususunda da tek bir doğru vardır diyemeyiz. Tarihin ana konusu mazide yaşananları günümüze aktarmak olduğuna göre, hadiselerin sebepleri hakkında yorum yapmak ise ikinci plana düşer. Ama çağın tarihçilerinin en çok bu konuya eğildiklerini görmekteyiz. Pek tabii tarihçi sosyoloji, felsefe, psikoloji gibi ilim dallarını bilecek, fakat kendisini doğrudan doğruya bir sosyoloğun ya da felsefecinin yerine koymaya kalkarsa yanlış olur.

Kimi tarihçi geçmişte yaşanan hadiseleri günümüze olduğu gibi aktarır, bazıları bunlara birtakım

kıssalar da ekleyerek dersler çıkarmamızı amaçlar, kimisi de bir doktor gibi her hadisenin sebep ve sonucunu araştırır. Bu bir tercih meselesidir. Durum böyle olunca tarihi yazmanın metodu, zamana ve şahıslara göre değişir. Bu yüzden tarih metodunda tek bir kalıba girmek de doğru değildir. Yani her tarihçinin kendi anlayışı, usulü ve tabii ki metodunun olması gayet normaldir. Ancak burada şunu belirtmeliyiz ki destan, efsane, masal veya hikâyelerle tarihi karıştırmamak gerekir. Bunların hepsinin konumu ve içerdiği manalar farklıdır.

Geçmişini inceleyen, yaşanan zamanı kayıt altına alan ve buna bağlı olarak geleceği şekillendiren tarih, milletlerin hafızalarını uyanık tutmak için vardır. Bununla birlikte tarih ilminin diğer hiçbir ilim dalıyla karşılaştırılamayacağı bir yana, kimilerinin de dediği gibi tarihçi tarafsız değildir. Ama bu onun, belgeleri tahrif ederek, yalan yazmasını da gerektirmez. Onlar mutlaka içinde yaşadıkları toplumdan ve o devrin fikri akımlarından etkilenmişlerdir ki bu da gayet normaldir. Dolayısıyla tarihçi tarafsızdır, gibi konuşmalar boş şeylerdir. Tarih geçmişle gelecek arasında bağ kuran, millî ruhu ve ülküleri canlı tutan bir bilim olması sebebiyle özel bir konuma sahiptir. Bu yüzden tarih millî ve evrensel olarak da ikiye ayrılabilir.

Bugün yine birtakım kişiler olur olmadık yerlerde piyasaya çıkıp resmî ya da gayiresmî tarih gibi bazı söylemlerde bulunuyorlar. Tarihin resmîsi veya gayiresmîsi olmaz. Tarih, tabir-i caizse tarihtir. Her devlet kendi eğitim kurumlarında okutacağı tarihini mutlaka yine ilmi kurallar ölçüsünde kaleme alarak genç nesillere öğretir. Günümüzde ilk ve orta eğitim kurumlarında okutulan tarihi kaleme alan araştırmacıların eserlerini gayiresmî tarih deyip, sanki yalanlardan ibaretmiş gibi kimisenin aşağılamaya hakkı yoktur. Aslında insanlarımız bu şekilde konuşanların ilmi dünyası, geçmişi ve ideolojilerini incelediğinde ileri sürdükleri iddialar konusunda daha kolay karar verebilirler. Zaten tarih tenkidi usullerinden biri de budur. Herhangi

bir tarihî eserin kıymeti ölçülürken onun yazarının hayatı, fikirleri, dünya görüşü önemli bir kıstastır. Kullanacağımız kaynakları bu çerçevede değerlendirebilir isek daha isabetli olur.

Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla ortaya çıkan millî devletin, millî şuurunun yaratılmasında dil ve tarihin önemi, dünyanın diğer devletlerindeki yapılara da bakılarak anlaşılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, tarihin milletlerin varlıklarını koruması, kuvvetini geliştirmesi noktasında son derece mühim bir mefhum olduğu bilincindeydi ve Türk Devletinin tesisıyla beraber bu konuya çok ciddi bir şekilde eğildi. O, milleti dil ve kültür birliğiyle birbirine bağlanmış siyasi ve sosyal bir insan topluluğu olarak görüyor ve milliyet meselesi konusunda da gecikildiğini, bu hususa ilgisiz kalındığını, Osmanlı Devleti içerisindeki gayri-Türklerin milliyetçilik ülküsüyle kendilerinden ayrıldıklarını, Türk Devleti zayıfladığı anda hor ve hakir görüldüğünü belirtir. Bunun sebebini de kendimizi unuttuğumuza bağlar ve “dünyanın bize karşı saygılı olmasını istiyorsak, önce kendimizi ve milliyetimizi sevdiğimizi hâl ve hareketlerimizle ispat edelim” der. Ümmet düşüncesi yerine, millî dil ve tarih şuuruyla oluşturulacak bir millî kimlik vurgusunu gündeme getirir. Onun, “Türk çocuğu atalarını tanıdıkça, daha büyük işler yapmak için kendisinde kuvvet bulacaktır” sözündeki derin manayı en iyi anlayacak kişiler Türk tarihçileridir. Yukarıdaki bu cümle Atatürk’ün dil ve tarih meselelerine neden önem verdiğini gösteren en iyi örneklerden biridir.

Mustafa Kemal’e göre, bugünkü Türk milletinin içerisinde kendisine Kürtlük, Çerkezlik, Lazlık veya Boşnaklık fikri propaganda edilmiş vatandaşlar vardır. Bunlar birkaç düşman körüklemesi olup, bu halkların da büyük Türk camiası içinde ortak maziye, ahlaka ve hukuka sahip bulduklarına, aynı kaderi paylaştıklarına değinir. Atatürk’ün bu tespiti, 20. yüzyıl sonu ile 21. asır başlarında Türkiye’de yaşanan bölücülük faaliyetleriyle çok örtüşmektedir. Bu büyük insan onlarca yıl önce başımıza gelebilecek tehlikeyi sezmiş ve bu konunun hafife alınacak bir şey olmadığını adeta

işaret etmiştir.

Ayrılmak için değil, birleşmek için millî devlet ve kimliğin teşekkülünde tarih ve dil faktörünün öneminin farkındaki Mustafa Kemal, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte tarih çalışmalarına hız verirdi. 1930 ocağında toplanan Türk Ocakları Kurultayında, Ocağın yasasına, Türk tarih ve kültürünün ilmi metotlarla incelenip, bastırılması vazifesini de koydurttu. Tarihin ilmi usullerle yazılması ve öğretilmesinin devlet işi olduğu bilincindeki idareciler, bunun nihai adımı olarak, 15 Nisan 1931’de Türk Tarihi Tedkik Cemiyetini açtılar. Elbette ki geçmişi şan ve şerefle dolu bu millet tarihine kayıtsız kalmazdı. Fakat Atatürk’ün kurduğu Türk Tarih Kurumu son yıllarda üstüne vazife olmayan işlerle uğraşmaya başladı. Bu ise onun politize olup, güvenilirliğini yitirmesine işaretir.

Burada onun “tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat insanlığı şaşkırtacak bir mahiyet alır” sözünü de yabana atmamak lazım. Pek tabii ki belgeleri zorlayıp, gerçekleri saptırmaya kalkışsanız herkes size güler, söylediklerinize de itibar etmez. Tarih, gazeteler veya magazin dergilerinde anlatılanlardan çok öte bir şeydir. Zaman zaman buralarda birilerini ya da bir hadiseyi karalama uğruna uydurma belgelere bile rastlamaktayız.

Tarihin ana amacı siyasi, askerî ve diğer kültürel olayların ortaya konmasıdır. Dolayısıyla tarihçi iktisadi ve kültürel vakaları da incelemekle beraber, bunları tarihmış gibi ileri sürüp, birtakım felsefi fikirler içerisinde kendini kaybetmemelidir. Aksi durumda evvelce de belirtildiği üzere değişmeyen hakikatler insanlara şaşkırtıcı gelir. Anlatılmak istenen düz, yalın ve dosdoğru olmalıdır. Hadise ya da şahısların iyi veya kötü yönleri üzerinde durulurken ölçüyü kaçırmamak gerekir.

Yukarıdaki izahın ardından meselelere girdiğimizde, Türk dünyası ve tarihinin sınırlarının sadece Türkiye’den ibaret olmadığını da herkes bilir. Bu hususi yapıya binaen, Türk tarihinin çerçevesinin de farklı olması lazımdır. Tarihçi, edebiyatçı ve

fikir adamı Nihal Atsız; “eski tarihçilere ve tarihî kitaplara baktığımızda, son zamanlara kadar Türk tarihinin hiçbir sistematığe sokulmadan, klasik bir tarih anlayışıyla yazıldığını” söyledikten sonra; “gerçi bugün de durum pek değişmiş sayılmaz. Osmanlı sülalesi zamanında bizde hâkim görüş; Türk tarihinin en eski çağları olarak Oğuz Kağan Destanı’ndan bahsedilir, sonra kısa bir Selçuklu tarihi anlatılarak, Osmanlılara geçilirdi. Böylece eski tarihçiler, Türk tarihini sözde bir bütün hâlinde tutmakla birlikte, Osmanlılara daha önemli bir mevki verirdiler. Bu o zamanlar için gayet normal karşılanabilir çünkü her şey mevcut hâkim sülale etrafında şekilleniyordu. Ancak bu tarih görüşü 15. yüzyıldan sonra tamamen değiştirilmiş, ünlü Osmanlı tarihçileri (mesela Hoca Saadeddin) eserlerine hemen Osmanlılara girmekle başlamışlardır. Bundan sonra da bizim için Türk tarihi, Osmanlı tarihinden öteye gidememiştir”, der.

Mesela gerçekten eserini II. Bayezid’a sunan Neşri’nin tarihine baktığımızda; “bu Osmanoğulları tarihine dair kitaptır” diye başlar ve sonra Oğuz Han evladı ve bunları anlatıp; Anadolu Selçuklularını ile Karamanlılara kısaca değinip, Osmanlılara geçer. Bunlar bir yana Mustafa Nuri Paşa tarafından yazılan Netayic ül-Vukuat bile böyledir. Esasında daha evvelki Selçuklu, Gazneli, Harezmsahlr gibi hanedanların da Osmanlı’dan farklı davranmadıklarını söylemek gerekir. Eski Türk devletlerinde tarih şuurunun oluşmaması, halkın kendi tarihini bilmemekten de kaynaklanmaktadır. Yoksa Gazneli Mahmud’un, Firdevsi’ye kendi atalarına hakaretlerle dolu Şehnâme’yi yazdırmasını başka nasıl açıklayabiliriz? Herhalde Osmanlı vakanüvisleri Hunların torunu olduklarını bilselerdi, kitaplarında onlardan da bahsederlerdi.

On sekizinci yüzyılla birlikte dünyadaki yeni gelişmeler ve özellikle de Avrupa’da yaygınlaşan Türklük bilimi (Türkoloji) çalışmalarının hızlanması neticesinde, bu yanlış anlayış biraz da olsa sarsıldı. Maalesef Türk adının tahkir manasına kullanıldığı bir çağda -ki Türk Devletinin sınırları içinde yaşayan, onların sayesinde var olan, bu gün

dahi sıkıştıklarında kapımıza dayanan, sayıları yüz milyonlarla anılan, ama 3-5 milyonluk Yahudi’ye gücü yetmeyen başta Müslüman Araplar, Türkler için “Etrak-ı bi idrak” der iken- Batılılar Türklerin geçmişte münasebet kurdukları kavimlerin vesikalarını inceleyerek, Türklerin en eski tarihini yazdılar. Bilhassa J.De Guignes’nin, eski Çin tarihlerinde ve daha sonraki kaynaklarda yer alan Türklerle alakalı bölümleri tercümesi, modern Türklük biliminde bir çığır açtı. Süleyman Paşa’nın (1838-1892) askerî okullar için kaleme aldığı Tarih-i Âlem’le, İslam öncesi Türk tarihini öğrendik. Varlığımızın ve köklerimizin Osmanlılardan çok daha gerilere uzandığı görüldü. Eski Türklerden bahseden bölümler okul kitaplarına kadar sokulmakla birlikte, Türk tarihi bir sıraya konulmadı. Hâlbuki Türk tarihi aralıksız bir bütündü. Yapılması gereken şey sadece onu sistemleştirmekti. İşte bu noktada da tarih ilmiyle uğraşanların arasında anlaşmazlıklar doğdu. Cumhuriyetle birlikte Asya Türk tarihi konusunda ciddi tetkikler yapılırken 1932’de ortaya atılan ve Güneş-Dil Teorisi diye de anılan tarih tezinin amaçları arasında, Osmanlı ve Selçuklu öncesi Türk tarihini araştırmak, Türklerin Orta Asya ile olan bağlarını incelemek ve eski Anadolu medeniyetleriyle ilginin ne derece olduğunu belirlemeye çalışılmak vardı. Bunlar, neredeyse 17. asırdan beridir devamlı toprak kaybeden ve girdiği savaşların pek çoğunda yenik düşen Türklerin kurduğu genç Cumhuriyet halkının Türk millî kimliği etrafında birleşmesi için hız kazandıracaktı. Aslında bu düşünce çok samimi duyguları yansıtmaktadır. Bunu bazen birtakım kendini bilmezler ırkçılık diye yorumladılar. Esasında o güne kadar ihmal edilen, önemsenmeyen tarihin ciddi bir şekilde öğrenilmesi için bir arayıştı. Ancak bilindiği üzere uygulamada ve araştırmalarda zaman zaman aksaklıklar ve yanlışlıklar da yaşandı. Anadolu’daki köklerimizin çok eskilere gittiğini ispat gayesiyle, sağlam deliller bulunmadığı hâlde, bu topraklarda bir vakitler yaşayan, fakat bu gün esamisi bile okunmayan, ölüp gitmiş pek çok halk Türklüğe mal edildi.

Biz Anadolu Türklerinin Hitit, Frig vs. halklarla ne ilgimiz olabilir? Bunları Türk tarihini baş-

latırken anlatmak saçmalığın zirvesidir. Elbette onlar öğretilmesin demiyoruz ama Türk tarihinin bir parçasıymış gibi çocuklarımıza öğretirsek kendi köklerimiz ve kültürümüzden öyle çabuk uzaklaşırız ki, ne olduğumuzun farkına bile varamayız.

Bazı tarihçilerin yaptığı bir yanlış da; günümüzde izleri silinmiş birtakım kavimlerle ilgili ele geçen tek bir vesika veya ipucundan yola çıkarak, sanki kesinmiş gibi sonuçlara gitmektir. Hâlbuki tarih ilminde böyle bir şey yoktur. Örnek vermek gerekirse, tarihî bir halkın gelenek ve göreneklerinin bir kısmının bugün hâlâ yaşayan bir toplulukta rastlanılması, bu ikisinin aynı millet olduğunu göstermez.

Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla beraber tarih kitaplarının yeni bir anlayışla kaleme alınmaları zaruri hâle geldi. Eskiden tarih deyince peygamberlerin hayatı veyahut yukarıda da değinmeye çalıştığımız üzere Oğuz Kağan'ın faaliyetleri ile Osman Gazi ve çocuklarının fetihleri akla geliyordu. Elbette tarih bir yerde kahramanların hayat hikâyesidir ama bu, o kahramanları ortaya çıkaran milletlerin yaptığı işlerin gözardı edilmesini gerektirmez. İşte bu yüzden Türk denen bu milletin ortaya çıkışı, adını alması, nereleri kendine yurt tuttuğu tarih kitaplarına girmek zorundaydı.

Böyle olunca Türk tarihini nasıl ele almamız, nasıl öğrenmemiz ve nasıl öğretmemiz gerekir, sualleri sorulmaya başladı. Özellikle büyük fikir adamı Nihal Atsız bu suale cevap vermek istemiştir. Onun fikrinde, Türklerin tarihi ne bir İngiliz ne bir Alman ne de Fransız tarihine benzemiyordu. Bugün dünyada önde gelen bazı milletlerin oluşum süreçleri bilinmektedir. Çünkü bu tarihin gözleri önünde cereyan etmiş bir vakadır. Hakikatte Türk milleti tarihin ilk günlerinden beri vardır. Yani Türkler dünyanın en eski halklarından biridir. Tarihte iki toplum mevcuttur ki, başından binlerce felaket geçmesine rağmen günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Bunlardan biri Çinliler, diğeri de Türklerdir. Dünyada hiçbir halkın mazisi bu kadar çetin ve karışık değildir. Bundan başka diğer birçok devletin tarihi hemen hemen dar bir alanda vuku bulduğundan onların tarihini sıraya koymak

mümkündür. Hâlbuki Türklere bakıldığında eski dünyanın üç ana kıtasında da uzun yıllar hayat geçirdiklerini görürüz. Buna bağlı olarak buralarda silinmeyen izler bırakmışlardır. Öyleyse Türk milletin büyüklüğüne inanıyorsak, tarihimize vereceğimiz istikamet, dileklerimiz uygun olmalı ve bu sistem bize yalnız geçmişimizi en parlak şekilde göstermekle kalmamalı, aynı zamanda ilerisi için de yol çizmelidir.

Tarihçi ve fikir adamı Nihal Atsız yine bu konuda görüşlerini şöyle özetliyor: Türkler için millet-devlet temelinde bir tarih anlayışını kabullenmek millî menfaatler açısından daha uygun olduğu hâlde, millet tarihi şöyle dursun, devlet ve vatan tarihi bile bir yana bırakılarak, yalnız sülale ve rejim tarihi esas alınmıştır. Her hanedan bir devlet sayılmış, Türkler şimdiye kadar sülaleler sayısınca devlet kurduklarını ileri sürmüştür. Fakat düşünmemiştir ki, o kadar devlet kuran bu millet, onları neden yaşatamadı? Başka milletler bunları hükümdar sülaleleri gördükleri hâlde, Türklerde ayrı devletler olarak algılandı. Bazen iki veya daha çok sülale idaresi altında yaşayan Türk zümrelerinin olması ve onların birbirleriyle çarpışması bu kuralı bozmamalıydı. Neticede bir taraf, diğerine üstünlüğünü şu veya bu şekilde sağlamıştır. Nasıl ki, 20. yüzyıla kadar Almanya'da birçok sülale var idiye ve bunların bazıları Fransızlarla birleşerek kendi kardeşlerine karşı cephe aldıkları hâlde, bir Alman devleti sayılmışlar ise, Türklerde de aynının olması gerekirdi.

Bugün dahi Türklerin tarihte kaç devlet kurdukları tartışılıyor. Bundan sonrada herhalde bir ortak noktada buluşmak çok zor görünmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin armasında yer alan ve on altı Türk devletini temsil ettiği söylenen yıldızlar meselesi bile muammadır. Bayraklardaki şekillerin çoğunun uydurma olması işin bir başka yüzüdür. İşte bu yüzden tarihçilerin bir kısmı sayı 16 değil, 116 derken, bir bölümü de 150, 200'lere çıkıyor.

Türk tarihinin belli bir sistemle ve millî anlayışla yazılmamasının başlıca sebebi, hanedancılık zihniyetinin etkin rol oynamasıdır. Türklerde sülale

leler kutsal sayılmış, onlar devrilirse her şeyin sona ereceği sanılmıştır. Halbuki bu durum günümüzün hükümet değişikliklerine benzemektedir. Bundan başka şunu da unutmamak lazım ki, yıkılan sülaleler devlet gibi gösterilirse, Türklerde siyasi bir istikrarın olduğu da iddia edilemez. Böyle bir tarih anlayışından Türk milletinin kazanacağı hiçbir şey yoktur. Dolayısıyla Türk tarihi öğretilirken ve yorumlanırken çok dikkatli davranılmalı; halkımızın deyimleriyle kaş yaparken, göz çıkarılmamalıdır.

Bazen Türk tarihinde iç karışıklıklar ve ayrılıklar uzun müddet sürmektedir. Mesela Anadolu'da "Beylikler" zamanındaki teşekküllerin hepsini bir devlet olarak saymak imkânsızdır. Zaten pek çoğu bağımsızlığın bütün şartlarını bile yerine getirmiyordu. Burada gerçek olan şey, Batı Türklerinin bir müddet hâkimiyeti doğuya kaptırmalarıdır; Çingizliler ve Temürlülük çağında olduğu gibi. Bu arada neden Türkiyeli tarihçiler Temürlülük tarihimizin bir parçası olarak görmek istemezler? Osmanlı Devletini bir fetret çağına sürüklemeleri buna sebep olamaz. Yavuz ile Şah İsmail'in 1514 senesinde Çaldıran'da savaşmaları Türk tarihinin en talihsiz hadiselerinden biridir. Belki de Arapların geçmişteki bir iktidar kavgası yüzünden çıkmış anlaşmazlığın kan davasını neden Türkler üstleniyor? Günümüzde Sünni Türklerle, Şii veya Alevi Türkler arasındaki düşmanlık, tarihteki bu olaylarla da körükleniyor. Arapların kan davasını Türklerin sürdürmesi, son derece mantıksız bir şeydir. Şiilik veya Sünnilik Türk milletinin millî meselesi midir? Eminiz, Yavuz ile Şah İsmail böyle bir mücadelenin Türklerin arasında sonraki yıllarda onulmaz yaralar açacağını bilselerdi, oturup bir ortak nokta da birleşirlerdi.

İşte bunun yanı sıra, mazide Türklerin birbirleriyle yaptıkları kavgalarda tarihçilerin taraf tutmamaları da önemli bir konudur. İki Türk sülalesi arasında gerçekleşen harplerde, birini dost, diğerini düşman olarak görme hatasına düşülmemelidir. Bu gibi şeyler husumet ve ayrılıkları daha da körüklemekten başka bir işe yaramaz.

Büyük fikir ve ilim adamı Nihal Atsız, millî menfaatlerimiz ve bugünkü bilgilerimiz ışığı altın-

da Türk tarihi ikiye ayrılabilir diyor:

1. Anayurttaki Türk tarihi.
2. Yabancı illerdeki Türk tarihi.

Anayurttaki Türk tarihinin en eski çağları 11. yüzyıla kadar, Doğu Türk ilinde geçer. Bu Doğu Türk ili veya Türk yurduna Moğolistan ve Doğu Sibiryaya da girer. 11. asırda, Selçuklularla beraber batıda ikinci bir anayurt daha kurulmuştur ki, bunun adı Türkiye'dir. Ama burası sanıldığı gibi Anadolu yarımadasından ibaret değildir. Bu vatanın sınırlarına bugünkü Türkiye, Balkanlar, Kafkasya ve Azerbaycan, Irak ile Kuzey Suriye dâhil olmaktadır. Doğu Türk ili ve Türkiye tarihleri aralıksız bir bütün hâlinde hâlâ sürmektedir. Üstelik zaman zaman bu iki yurt Çingiz, Temür ve Osmanlı çağlarında birleşmişlerdir.

Yabancı illerdeki Türk tarihi ise Türklerin yerli ahali üzerinde üstünlük kurdukları devletlerin tarihidir. Bunlar devamlı olmamış, sonunda bu Türkler hükmettikleri milletlerin arasında erimişlerdir. Bunun çeşitli sebepleri vardır; en belli başlı nüfus hadisesidir. Yani sürekli harpler ve kırgınlardan eriyen ahaliye arkadan gelenlerle takviye yapılamamıştır. Mesela bugünkü Mısır devleti, Türk askerlerine dayanan bir hanedan tarafından kurulduğu hâlde, günümüzde Mısır tamamıyla bir Arap devletidir. Buna benzer olarak, Orta Avrupa'daki Avar ve daha sonraki Kuman-Kıpçak hâkimiyetleri gösterilebilir. Ne yazık ki Peçenekler ile Kumanlar ellerinde o kadar güç olmasına rağmen birlikte hareket edip, devlet kurma teşebbüsünde dahi bulunmadılar. Bu da Türk tarihinde üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur.

Ayrıca burada şuna da değinmeyi faydalı görüyoruz ki hemen bütün dinlerin kitaplarında bazı tarihî hadiseler anlatılır. Bunun yanı sıra Allah kavramı, yaratılışın sırları vs. hususlardan yola çıkarak, birtakım dinî tarih felsefeleri ortaya koyup, bundan bir tarih metodu geliştirerek, bütün tarihî hadiselerin temeline din faktörünü yerleştirmenin de şahsi kanaatimizce doğru olmayacağını düşünüyoruz. Tıpkı Marksist tarih felsefecilerinin her şeyin sebebini sınıf çatışmalarına bağlamaları gibi.

Tarih, sadece mazideki kahramanlık hikâyelerini ya da başarıları günümüze aktarmak olmamalıdır. Elbette bir millet tarihindeki şanlı sayfalar ile övünme hakkına sahiptir. Ancak yapılan hatalar ve yanlışlar da birer birer ortaya konup, bunların sebepleri açığa çıkarılırken, sonucunda toplumun neler kaybettiği ve hangi zarara uğradığının hesabı, müsebbiplerinden sorulmalıdır.

Tarihimiz yalnızca zaferlerle dolu ve yaşadığımız dünya da toz pembe değil. Son üç yüz yıldır bilhassa komşumuz dediğimiz halklar başta olmak üzere, dünyanın bir ucundan kalkıp, vatanımızı işgale gelen devlet ve milletlerin katliamlarına maruz kaldık. En güvendiğimiz insanlar bizi sırtımızdan bıçakladı. Bunları yok saymak, tarih kitaplarında yazmamak veya düşmanlıkları unutturmaya çalışmak, Türk milletine yapılacak en büyük hainliklerden biridir.

Yusuf Has Hacib devleti bir aya benzetir. Ay doğarken önce küçüktür, sonra büyür ve yukarı tırmanır. Dolunay vaktinde her yere ışık saçar. Dolayısıyla bütün insanlık ondan istifade eder. Bu sırada zirvededir. Sonra tekrar küçülür ve görkeminin kaçtığını söyler. Yusuf Has Hacib'ten 300 yıl kadar sonra yaşayan İbn Haldun'un görüşü de aşağı yukarı böyledir. O da devletin başlangıç tarihini gelişmeye doğru yürüyüş çağı şeklinde yorumluyor. İkinci devre ise rahatlığın ve israfın bol olduğu bir dönemdir. Devlet hayatında üçüncü safha, yorulma ve yıpranma vaktidir. İhtiyarlık geldiğinde de yıkılma kaçınılmazdır. Görüleceği üzere her ikisi de benzer şeyleri söylediği hâlde, biz tarihçiler nedense hep İbn Haldun'u örnek verip, Yusuf Has Hacip'i dikkate almayız. Bu kendi değerlerimize ve bizden olanlara kayıtsızlığımızın göstergesidir.

Bütün bunların ardından belki de bazı ilim adamlarının işaret ettiği üzere, Türk tarihini bir bütünlük içinde ele alabilmek için Kaşgarlı Mahmud nasıl batıdan doğuya doğru Türklerden bahsetmiş ise biz de yüzyıllara göre Türk tarihini yazabiliriz. Çünkü Türk tarihinin Batılıların anlayışına göre oluşturulan çağlara bölünmesi meselesi hâlâ tartışılmaktadır. Umumiyetle Avrupalıların kendi tarihlerini esas aldıkları bu tasnif çalışması-

nı, bizdeki eski tarihçiler olduğu gibi aktardıklarından birtakım sıkıntılar yaşanıyor. Bugün Türk tarihçileri hem bu hâle karşı gözüküyorlar hem de seneler evvel yapılan yanlışlıkları tekrarlamaktan geri durmuyorlar. Türk tarihi illa da bir çağ esasına göre ayrılacaksa, bu Türk Eski Çağı, Türk Orta Çağı, Türk Yeni Çağı, Türk Yakın Çağı vs. şeklinde olmalıdır. Tabii ki bunların sınırlarının nerede başlayıp, nerede bittiği meselesini de uzman Türk tarihçileri halledecektir.

Tanrı'nın yarattığı en mükemmel varlık olan insan hafızası, başına bir hastalık gelmediği müddetçe geçmişte yaşadıklarını unutmaz. Sadece kendi dününü değil, çevresindekileri ve içinde yaşadığı toplumun da hayat macerasını, nereden geldiğini merak edip, sorgular. İşte bu düşünüp, araştırma işini ilmi yöntemlerle yaptığınız takdirde tarih biliminin sahasına girmiş olursunuz.

Her ne kadar son yıllarda üzerine fazla eğilmese de tarih, elbette ki toplumların hayatında sürükleyici bir etkidir. Çocuklarımızı eğitim hayatının başlangıcından itibaren sıklıkla, ders çıkarıcı bir mahiyette millî tarihimizle tanıştırmak zorundayız. Çünkü millet olma şuuru, vatan sevgisi ve görev aşkı ancak tarihten alınan derslerle kazanılır. Millet dediğimiz olgunun tarifleri içerisinde zaten aynı dili, aynı ortak tarihi kaderi paylaşan insanlar yok mudur? Dolayısıyla bizi biz yapan değerleri, geçmişin acı-tatlı hatıralarını öğrenmek için tarih şarttır.

Bunlardan sonra netice olarak söyleyebileceğimiz şey, Nihal Atsız'ın deyimiyle Türk tarihi bir bütün içerisinde değerlendirilip, olayları buna göre yorumlamak millî menfaatlerimiz açısından tek çıkar yoldur. Yoksa hanedanlar arasındaki kavgalarla uğraşmaktan başka bir iş yapmaya zaman bulamayız.

KAYNAKÇA

- Atsız, Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar, İstanbul 2011.
Atsız, Türk Tarihinde Meseleler, 2. Baskı, İstanbul 1977.
Çavuşoğlu, Y., "Nihal Atsız ve Tarih Anlayışımız", Yüce Ereğ, 2/13, Ankara 2000.
Ercilasun, A.B., Makaleler, hzl. E.Arıkoğlu, Ankara 2007.
Gömeç, S., "Türklerin Ortak Tarihi Üzerine", Dünya

Uygarlığı İçinde Türk Uygarlığı: Tarih ve Dil Meseleleri
Kurultayı, C. I, Eskişehir 2014

Gömeç, S.Y., Türk Kültürünün Ana Hatları, 3. Baskı,
Ankara 2014.

Günaltay, Ş., Mufassal Türk Tarihi, C. I, İstanbul 1928.

İbn Haldun, Mukaddime I, Çev. Z.K.Ugan, İstanbul 1989.

Kaştan, Y., “Ulus Devlet Modeli İçinde Tarih Bilimi ve
Eğitiminin Yeri”, Beşinci Uluslararası Türk Dünyası
Sosyal Bilimler Kongresi, Celalabad 2007.

DELİTAY

Türk gençliğine

Yanarken tutuklanan bir sevdanın
Şirin'i arayan Ferhat gibisin.
Toz duman olmuş, tarumar saçların
Bir ok atışta deli tay gibisin.

Uzanışın ötelere tutuklu,
Mete Han, Şahin Bey, Ersoy ufuklu,
Ulubat kumaşlı, al bayrak soylu,
Türk'e Oğuz, Kürşad, Fatih gibisin.

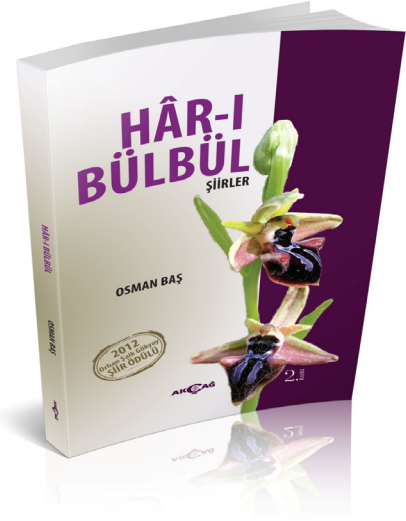
Bana hep dost, bana vatan gibisin,
Kutsal şehit, asil gazi gibisin,
Aşk şehrinde gül ile bülbül gibi,
Tarihi baştan yazacak gibisin.

Nifak bir dikendir sakın takılma,
Kale gibi dik dur, asla yıkılma,
Hakk'ın mührünü âleme bir daha,
Vuracak tek güç, tek yürek gibisin.

Yol yürümek için hazırlık gerek,
Güneşin doğduğu yeredir erek,
İnsanı insanca sayıp severek,
Ulu seyahate hazır gibisin.

Peygamberin methi senin üstünde,
Bir kor alev yanar, tüter içinde,
Şanlı ecdadının her an peşinde,
At sürecek, nam alacak gibisin.

Osman BAŞ

ANADOLU'DA XARİBÜLBÜL SEVDALI BİR ŞAİR

*(Türkiyeli şair Osman Baş'ın “Xaribülbül” kitabını
vərəqləyə - vərəqləyə süzülüb gələn düşüncələr)*

Oktay HACİMUSALI

Türk Türk olalı, dərindən sarıldı. Amma ağlamadı, gözlərində düşməninə nifrət, dostuna sədaqət yasağı. Onun ümidləri gözlərindən oxundu. Sevdasına sarıldı həm də. Çünki, sevdasından böyük, sevdasından ulu, sevdasından qutsal heç nə yox idi və olabilməzdi de. Bir eşq nağılına qulaq asdı. Bir sazın incə melodiyaları səsləndi qulaqlarında. Anasının laylası, atasının dağdan ağır nəsihəti hər daim onunla idi. “Oğlum, unutma ki, biz Türkük” – deyən bir ananın. “Hər zaman doğru ol, doğruya zaval yoxdur” – deyən atanın sözləri, söhbətləri aldı onu bu günlərə gətirdi. Türk Türk olalı, bayrağını sevdi. Dalgalanan Türk bayraqları önündə diz çökməsini, öpüb başının üstünə qoymasını bildi. Göy üzü qoşa dalgalanan bayraqlarla bəzənəndə Türkün qürur mənbəyi həmin bayraqlar olur. Göy üzü al bayraqlarla bəzənəndə qardaş bayraqlara külək oluram. Göy üzündə dalgalanan qoşa bayraqlara heyran olan, onun uğrunda hətta külək olub əsməyə hazır olan Türk görün övladına nələri tövsiyə edir:

İtkin səhraların tənha balası,
Göylər dağları qarşına gətirməli.
Vətəninə hücumlar olanda
Üfüqlərin Fateh kimi geniş olmalı.

Hansı bir ulus, bir millət öz övladına bu qədər dəyərli nəsihətlər edib onu mərdliyə, mübarizliyə, eyni zamanda haqqa və ədalətə, düşmənə qarşı qılınc kimi sərt, dosta qarşı həlim, yumşaq olmağı öyrədər, göstərin mənə. Göstərəbilməzsiniz, çünki dünya dünya olalı onun məhvərində fırlanan heç bir ulus dünyaya, Tanrıya, onun yaratdıqlarına Türk qədər saygılı olmayıb. Onu və onun yaratdıqlarını heç kim Türk qədər sevməyib. Amma heç bir ulus da Türk qədər onun və yaratdıqlarının hüuru üçün qılıncını qından sıyıraraq qəza etməyib. Qutsal savaqlara qatılmayıb. Fərq etməz bu nədir, Görklü Göy Tanrının yaratdığı hər bir varlıq bu ulus üçün qutsaldır. Şuşada, Cıdır düzündə bitən Xarıbülbul də olablər bu, dağlarda əzəməti ilə hamını özünə heyran edən məğrur baxışlı şahin də. Gül də çiçək, quş da böcək də hər şey qutsaldır ona görə. Amma ən əsası onun üçün qutsal olan ana torpaqdır.

Bura insanlara dayan deyilən yer,
Bir alov məşəlinin min dərd üçün yandıği yer,
Ural – Altay kimi köklü çınarı
Qaşqara kimi uzanan könül gözü
Günəşin sulara təslim olduğı
Küləyin buludları əydiyi yer.

Ana torpağı qutsal bilən, ona toxunanın gözlərini oymağa hazır olan Türkün nəzərində bayrağı harda dalgalanırsa, Tanrının nəfəsini hara qədər apara bilibsə, gözü, könlü haranı özünə vətən sayırsa, ora onun yurdudur, ora onun vətənidir. Və o, vətən bildiyi torpaqlara səsləndə bu cür səslənir:

Ey ürəyimim dalgaları!
Qaf dağı boyda sevdalarım
Həsrətim, vurgun olduğum Xəzərim...
Bilirəm tanıyırsan məni
Balıqlar, qağgayılar kimi yaxınam sənə;
Dağlar kimi, üfüqlər kimi
Xarıbülbul kimi uzağam sənə...

Türkün səbri genişdir. Susub gözləməyi bacarır. Amma intiqamı, qəzəbi və düşmənə qarşı savaşı çox ağır olur. Əslində, bunu bilənlər bilir. Elə ona görə də daim Onun başını qatmağa, xırda – xuruş işlərə müsəllət etməyə çalışırlar. Bilirlər ki, nizamiyə onun sancağının asıldığı

yerdən başlayır. Çünki anası Türkü bələyəndə, ona baldan şirin laylalar oxuyanda:

Biz Türkük, oğul!
Sazı ilə, sözü ilə, inancı ilə...
Bu dağların hər qarşının
Dostluğu da yarlığı da Türkdür...

deyib ana südü ilə canına, qanına milli – mənəvi dəyərlərini, kimliyini hopdurub, onu özündən uzaqlaşmağa səsləyib. Çünki, Türk özündən uzaqlaşdıqca əsirə çevrilib. Çünki, Türk özündən uzaqlaşdıqca başı kef – damağa, eyş – işrətə qarışmış, təkrar özünə gəlib toparlanmasa isə bir çox mətləblərdən uzaq düşməsindən sonra baş verib. Amma, eyni zamanda Türk müharibə istəmir, Türk savaşı olduğu qədər sülhün tərəfdarıdır. O, bir uşağın gözlərindəki təbəssüm üçün hər şeyi qurban verməyə hazırdır. O, qəlbinin əlacını tapanda bir saniyəsi bir il kimi görünür gözünə. Yəni, nə qədər çılındırsa, bir o qədər də sevgi doludur.

Varlığı nə qədər gözəl,
Dizə gəldi əbəd, əzəl.
Bir saniyəm ilə bədəl,
Qum saati doldu bu gün.

Bəli, əzəl əbədə yol gedən, hər gördüyünü, hər duyduğunu, hər hissetdiyini könül süzgəcindən keçirib bu günlərə gətirən Türk milləti və onun sevda elçiləri, şairləridir.

Qarabağ həsrətimizi, Xarıbülbul nisgirimizi ulus olaraq dünyaya çatdırmağın bir yolu da heç şübhəsiz ki, şeirdir. Şeir nədir misra misra, bənd bənd həsrətinə doğru çəkilən yol. Elə Anadoludaki Xarıbülbul həsrətli şair Osman Baş'ın Xarıbülbul üçün, Şuşa üçün çəkdiyi yol da Şuşa'nın, Cıdır düzündən, İsa bulağının özü kimi uğrunda qurban olunası yoldur.

İndi bahardayam, yolum Şuşa'ya
Cıdır düzündə bülbül olacağam...
Xarıbülbulün üstünə qonacağam əvvəlcə,
Düşmənimə şimşək olub çaxacaq
Dostun həsrətinə son qoyacağam...

Bu yol qutsaldır, Osman Baş! Qəzanız mübarək!

TÜRK MİLLETİNE TUZAK

Din, Barış, Kardeşlik Diyerek Böldüler

Nurullah AYDIN

Karanlık odaklarca hayalperest yetenekli cahillerle, hırslı ama zaafı olan tipler tespit edildi. Rol oyuncu eğitiminden geçirildiler. Planlar, programlar, yol haritaları hazırlandı, kendilerine verildi. Demokrasi oyununda, kumpaslarla hilelerle etkili ve yetkili kılındılar.

Barış dediler, birlikte yaşayanları çatışma ortamına sürüklediler.

Kardeş dediler, birlikte yaşayan insanları kinle nefretle ayırdılar.

Din dediler, Müslümanları böldüler, halkımızı dediler halkı böldüler.

Ahlak, iman, peygamber dediler, yalancılığı hırsızlığı fitneyi katliamı meşru gördüler.

Osmanlı hayalleriyle Türk Milletini, bölge halklarını birbirine düşürdüler. İslamcı bölücü terör örgütleri kurdular, desteklediler. Bölgeyi kan gölüne çevirdiler.

Neyin mücadelesi bu?

Çok yönlü asimetrik psikolojik savaşın tüm unsurları kullanılmış oluyor.

Uygulanan operasyon uzun zamandır sinsice planlanan operasyonudur. Bu her alanda uygulamadır.

Sinsice planlanan ve uygulamaya konulan operasyonları, mankurtlaşmış beyinler tersini algılıyor. Bazılarına göre ise onlara direnmek olanaksızdır. Devşirme eğitimi bu algıyı emreder.

Bugün etnik dönmeler, liboş, döneş veya dinci kimliği altında etkili ve yetkililer.

Batı, tarih boyunca hep aynı oyunu uygulamıştır. Türkleri doğal müttefiki olan, etle tırnak gibi olduğu halklardan birer birer kopartmak.

1922 yılında içteki dönmeler sevinçle işgalcilerle kucak açarken çözüm olarak Amerikan mandası, İngiliz idaresi istiyorlardı.

Ne ilginç şimdi de hayalleriyle yaşayanlar, yıllar

sonra liboş, döneş solcu ve tarikat cemaat iş birliği ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni, kısıkaç altına aldılar. Çaresiz aydınlara, umutsuzluk operasyonu yapıyorlar. Birileri had safhada çok ama çok seviyor.

İleri demokrasi projesi ile Avrupa Birliği uyum yasaları ile uygulama diyorlar. Yani çözüm olarak önerilen Türk kelimesini her yerden sil, federasyon ol, kendini parçala diyorlar!

İktidar da muhalefet de Brüksel ve Washington'a bakıyor. O merkezler ancak iktidar vizesi veriyor. Elbette oralara hesabı vermek zorunda olduklarını biliyorlar.

Merkezler, yüzlerce yıllık deneyimi ile uyguladığı yüzlerce proje ile başaramadığını şimdilerde başaracağına inanıyor. Çünkü Türk Milleti'nin ana unsurlarını zihnen devşirmenin rahatlığı içindedir. Endişesi ise Türk Milleti'nin feraseti! Yani engin sağduyusu!

Batı, aydınları, akademisyenleri gazetecisi, siyasetçisi, cemaatçisi devşirilen Türk Milleti'nin, kurgulanan bu düzeneğe gelmeyeceği endişesini yaşıyor.

Görülen o ki Türk Milleti'nin direnç gücü hem batıyı hem kabesi Batıcı olanları epeyce korkutuyor. O nedenle de ülkeyi yönetenlere, Türk Milleti'ni küçük azınlık topluluklarla aynı orandaymış gibi tanımlama getirtiyor.

Proje, ulus devlet ve üniter yapıyı tersyüz etmek. Türk Milleti'nin tarihî kimliğini unutturmak, Arap tarihini İslam tarihi gibi, Avrupa tarihi kültürü ve değerlerini çağdaş değerler ve kültürmüş gibi benimsetmek! Türk yurdunu kimliksizleştirerek yığınların ülkesi hâline getirmek!

Türk Milleti'nin temel özelliği, bağımsızlık tutkusu ve onu sağlayan tarihî birikimi ve kültür değerleridir. Türk Milleti'ne güvenmeyen ve aşağılayanlar ya onu hiç tanımayanlardır ya da bu söyle-

min yıkıcı gücünden faydalananlardır.

Sıkıştırılmaya, sarsılmaya devam eden Türk Milleti, tüm unsurlarıyla bir araya gelerek vatanı vatan olmaktan çıkarmak isteyenleri, kendi milletini kimliksizleştirenleri bilmelidir.

Durum, geçen yüzyıl başından daha kötü değildir. Bu millet dün neydiyse bugün de odur, yarın da o olacaktır.

Birleştirici, barıştırmacı, barış içinde bir ve beraber olma bilinci, ülkeye yansıtılmalıdır.

Yapılması gereken yapılacaktır.

Günün Sözü: Her milletin kötü dönemlerinde yiğitleri sahneye çıkar.

YILDIZLAR PEŞİNDE

Mesajlar veriyor ela gözlerin
Bakışın gülüşün bir başka senin
Kalbimin en güzel köşesi yerin
Bakışın gülüşün bir başka senin

Bahar senin için erken geliyor
Yüreğimde karlar buzlar eriyor
Fettan gözler seni ele veriyor
Bakışın gülüşün bir başka senin

Yanan tüm lambalar nurunla söner
Gökyüzünden mehtap yerlere iner
Kim olsa çevrende pervane döner
Bakışın gülüşün bir başka senin

Yıldızlar peşinde varsın yürüsün
Bir yağmur damlası kadar durusun
Melek mi huri mi hangi birisin
Bakışın gülüşün bir başka senin

Susuz der bilirim senin ilini
Kimlerin kızısın kimin gelini
Rüzgarlar okşuyor zülfün telini
Bakışın gülüşün bir başka senin

Şakir SUSUZ

ABAY KUNANBAYULI

Semih İPEK

Kazak Türklerinin büyük şairi, filozofu, eğitimcisi, bestecisi ve Kazak yazılı edebiyatının kurucusudur. 10 Ağustos 1845'te Kazakistan'ın Semey bölgesine bağlı Abay ilçesi, Şingıstav (Cengizdağ)'da doğmuştur. Babası Kunanbay, dedesi Öskembay, büyükbabası İrgızbay, Tobıktı boyunun önde gelen kişilerinden idiler.

Abay doğduğunda babası Kunanbay 41 yaşındadır. Abay, Kunanbay'ın ikinci hanımı olan Ulcan Hatun'dan doğmuştur. Abay'ın Ulcan Hatun'dan doğan üç kardeşi daha vardır. Bunlar; Teñriberdi (Tanrıverdi), İskak (İshak), Ospan (Osman)dır. Ayrıca Abay'ın üvey annesi Künke Hatun'dan doğan Kudayberdi (Hüdaverdi)'nin oğlu Şakarım Kudayberdiuli Kazak Türk edebiyatının büyük kişilerindedir.

Abay'ın gerçek adı İbrahim'dir. Annesi Ulcan Hatun küçük İbrahim'e sürekli Abay diye seslenmektedir. Bir süre sonra ise gerçek adı unutulup bunun yerine annesinin koyduğu takma ad söylenir olmuştur. Abay'ın anlamı dikkatlidir. Abay'ın ninesi Zere Hatun doksan yaşına kadar yaşamış, halk edebiyatı eserlerini iyi bilen bir kişidir. Abay'ı çocukluğunda ninesinden dinlediği masal ve destanlar çok etkilemiştir.

On yaşında “Deve Kovanı” adında bir şiir yazan Abay’ı on yedi yaşına geldiğinde babası eğitim alması için Semey’deki Tatar Abdul Cabbar Molla’ya teslim eder. Ardından Ahmet Riza adlı bir molla-dan ders alır. Bu okullarda eğitim alırken Abay, din dersleri de alır, Arapça ve Farsça öğrenir. Abay’ın medrese eğitimi üç yıl sürer. Eğitim alırken büyük bir azim ve gayret gösterir. Hocaların anlattıkları dersleri iyi dinleyen Abay, ders dışında sevdiği kitapları okur. Bu dönemlerde Abay, doğu şairlerinin eserlerini, Çağatay Türkçesiyle yazılan masal, kıssa ve destanları okur. Bu eserleri okumakla sınırlı kalmamış, onlarla ilgili eleştiri ve değerlendirmeler de yapmıştır. Nizâmi, Sâdi, Hoca Hâfız, Nevâi, Fuzuli çok sevdiği şairlerdendir. Abay, üç yıl içinde Arapçayı iyi derecede öğrenemese de Farsçayı iyi derecede öğrenmiştir. Ayrıca “Prihodskaya Şkola” adlı Rus mektebine giderek üç ay kadar Rusça okur.

Abay medrese yaşamını tamamladıktan sonra babası Kunanbay, onu halka yönetici olarak eğit-mek amacıyla yanına aldırır. Abay daha on üç ya-şında yönetim işleriyle tanışmıştır. Abay, yönetim işleriyle uğraştığından yaşlılarına göre erken ol-gunlaşır. Hatiplik sanatını da bu yıllarda kavrar.

O dönemlerde nedensiz yere çeşitli iftiralarla kişileri Çar yönetimine şikâyet etmek yaygın idi. Bu tür iftiralar Abay’ın da başına gelmiştir. 28 ya-şında iken Abay’la ilgili çokça şikâyet yazısı Semey şehrindeki yargı organlarına gitmiştir. Çar yöneti-mi Abay’ı 1877-1878 yılları arasında sıkça şehre çağırır. Bu yıllarda Abay, hakkında açılmış 12 da-vadan ötürü üç dört aylık bir zaman kaybeder. So-nunda Abay’ın suçsuz olduğu kanısına varılır ama Abay bundan sonra iyi bildiği Rusçayı daha da iyi öğrenmeye çalışır ve Çar hükümetinin kanunları ile yakından tanışır.

Bu dönemlerde Abay, şairliğin yanı sıra büyük önem arz eden yöneticiliği ve halka yaptığı hizmeti ile de tanınır. Şiiri tartışmada bir araç olarak kulla-nır. Önceleri aşk şiirleri yazan Abay sonraları halk-tan yana şairlik yolunu seçer.

Bir gün Abay yine yargılanma amacıyla mah-

kemeye gider ama kendini Rus generalleri, bürok-ratları ve yargı üyeleri önünde o kadar güzel savu-nur ki yargılamak için toplanan kurultayca Töbe Biy (en üst derecedeki Biy) seçerler.

1890-1891 yıllarında sayısız şiirler yazar. Şiirle-rinden birkaçının bestesini de yapar. 1891 yılında kardeşi Ospan, ardından 1895 yılında, çok sevdiği oğlu Abiş (Abdurrahman) vefat eder. Abay, kardeşi Ospan için çokça ağıt yazar ve sevgili oğlu Abiş’in ölümü Abay’ı derinden sarsar. Ayrıca Abiş için yaz-dığı şiirler, Ospan için yazdığı şiirlerden daha acıklı ve ağıt unsurlarıyla doludur.

1890 yılından sonra edebi bir ekol oluşturan Abay, “Karasöz”ler olarak bilinen vasiyetler yaz-mıştır. “Ğakliya” olarak adlandırılan Karasözler’i 1890-1895 yılları arasında yazılmıştır. Abay, ya-şamının sonuna doğru 10-15 yıl boyunca bu türe çok önem vermiştir. Abay bu yıllarda besteye de önem vermiştir. Dombıra çalan Abay 17 şarkı, iki küy oluşturmuştur. Puşkin’den çevirdiği “Tatyana” ile “Onegin” mektuplarını da özel olarak bestelemiştir.

Abay’ın yanına alarak bizzat ilgilendiği oğlu Mağaviya (Muaviye) 1903 yılında akciğer hastalı-ğına yakalanır ve 1904 yılı baharında ölür. Gelecek vadeden şair oğlu Mağaviya’nın ölümü Abay’ı de-rinden etkiler ve iyice yıpranan Abay günden güne iyice sağlığını yitirir ve Mağaviya’nın ölümünden tam 40 gün sonra ulu insan Abay 23 Haziran 1904 yılında 60 yaşında iken dünyasını değiştirir.

Abay’a gelinceye kadar Kazak Türk şiirinde yalnızca hece ölçüsü kullanılmıştır. Bunlar 7-8, 11 ya da hece ölçülü dörtlüklerin karışık kullanıldığı şiirler olmuştur. Abay, içerikte olduğu gibi Kazak şiiri biçiminde de değişiklik yapmıştır. 5, 6 (3+3), 8 (5+3) ya da ilk iki mısraı beşer, üçüncü mısraı 8 dördüncü ve beşincisi beşer, altıncısı 8 heceli şek-linde karışık heceler kullanıldığı bir şiir biçimi kullanır. Buna “sekiz ayak” ya da altı ayak adını verir.

Kazakistan’da Abay adında bir üniversite ve bilimler akademisine bağlı Abay Enstitüsü bulun-

maktadır. Ayrıca Almatı'da bir Abay heykeli bulunmakta olup Kazakistan Türk Cumhuriyeti'nin para birimi Tenge üzerinde Abay'ın resmi bulunmaktadır. Bugün birçok okul ve yer adına Abay adı verilmektedir. Türkiye'de İstanbul'da Abay İlköğretim Okulu bulunmaktadır. Ayrıca Abay'ın 150. doğum yılı olan 1995 yılı Abay Yılı olarak ilan edilmiştir.

Abay'ın bestelenmiş şiiri "Jelsiz tünde jarık ay" dan bir parça;

Jelsiz tünde jarık ay, (Yelsiz gecede ışıklı ay,
Sävlesı suwda dirildep, Işığı suda titriyor,
Avıldıń janı - tereń say, Köyün yanı derin çay,
Tasığan özen kürildep. Taşıdığı su güürüldüyor.)

Kalıń ağaş japırağı, (Çokça ağaş yaprağı,
Sıbırlasıp özdi - özi, Fısıldaşıyor kendi kendine,
Körinbey jerdiń topırađı, Görünmeyen yerin toprađı,
Kupırlap jasıl jer jüzi. Sırlı bir yeşil yer yüzü.)

Taw jańğırıđıp ın kosıp, (Dađ yankılatıp şarkı söylüyor,
Ürgen it pen aytakka, Üren köpekle kışkırtarak,
Kelmep pe ediń jol tasıp, Gelmezmiydin yoldan taşıp
Joliğuğa awlakka? Görüşmeye uzağa?)

KAYNAKLAR

- Hopaç, Mustafa; "Steplerde Işık Kaynakları: Abay (İbrahim) Kunanbayev", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. S. 13, Erzurum 1999, s.101-108.
- Karabey, Turgut; "Abay Kunanbayoğlu (1845-1904)", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. S. 4, Erzurum 1996, s.193-197.
- Koç, Kenan - Baynıyazov, Ayabek - Başkapan, Vehbi; Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü, Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş., Ankara 2003.
- Koç, Kenan - Korganbekov, Bolat - İsina, Almagül; Kazak Edebiyatı I (Sovyet Dönemi Öncesi Kazak Edebiyatı), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul Eylül 2007.
- Oraltay, Hasan - Yüce, Nuri - Pınar, Saadet; Kazak Türkçesi Sözlüğü, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1984.
- Özdemir, Aşur; "Kazak Edebi Dilinin Kurucusu Kazaklar 'ın Klasik Şairi Abay (İbrahim) Kunanbayulu (1845-1904)", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. S. 5, Erzurum 1996, s.189-201.

BİZ KİMİZ?

Kaytan bıyığını buranlardanız
Küffâr karşısında duranlardanız

Göktürk'ten, Selçuk'tan, Osmanoğlu'na
Cihan devletleri kuranlardanız

Hep mazlumdan yana, tarih boyunca
Zâlimlerden hesap soranlardanız

Şeyhin tekkesinde uykuya dalıp
Rüyâsını hayra yoranlardanız

Bâtıldan sakınan, Hakk'ı Hak bilen
Şerri on ikiden vuranlardanız...

Bekir OĞUZBAŞARAN

DÜNDEDEN BU GÜNE

Kimler geldi, kimler geçti dünyadan;
Düşününce hayal gibi, düş gibi.
Herkesler de göç eylemiş cihandan,
Sanki sıra bize geliyor gibi.

Yaşım yedi iken girdim yetmişe,
Aklım ermez oldu geçen günlere.
Şöyle biraz dönüp baksam geçmişe,
Hayal gibi, rüya gibi, düş gibi.

Der Mehmed'im baki sanma şu dünyayı kimseye,
Ölüm bu ya kısmet olur herkese.
Beni de korsunuz bir gün kabre,
Bir varmış, bir yokmuş der gibi.

Mehmet AYKURT

Savaş dediğin söz değil,
Bayrak dediğin bez değil,
Vatan için bir kez değil,
Bin ölmüşlüğümüz vardır.

(Niyazi Y. Gençosmanoğlu)

Sevgili Öğrenciler,
Hepinize iyiliklerle, güzelliklerle, başarılarla dolu bir eğitim öğretim yılı diliyorum.

Ders konularına geçmeden hemen her öğretim yılının ilk dersinde öğrencilerime bazı tavsiyelerde bulunurum. Bunları bir kez daha tekrarda yarar görüyorum:

“Gençler bilebilse ihtiyarlar yapabilse” buna gerek olmayacaktı. İşte ancak belli bir yaşa gelince zaten hak vereceğiniz şimdi sıralayacağım önerileri bu genç yaşta idrak edip gereğini yaptığınızda bu kısır döngü bitecektir. Kendi geleceğinizi yeteneklerinizin doğrultusunda şekillendirmeniz, başarılarınız/başarısızlıklarınız buna bağlı olacaktır. Burada en büyük zorluk, bunları bu yaşta kavramaktır.

“Yarın bambaşka bir insan olacağım, diyorsanız niye bugünden başlamıyorsunuz?” Zira geçen zamanı geri getirmeniz, yeniden yaşamanız mümkün değil. Dolayısıyla geçen her saniye çok değerlidir. Mutluluk, başarı, huzur... zamanı doğru ve iyi değerlendirmeye bağlıdır.

Adamın biri deniz kıyısında dalgın dalgın denizi seyrederken oradan geçen biri sorar:

- Ne yapıyorsun burada?
- Hiç. Dalgaları sayıyorum.
- Peki. Kaç oldu?
- Geçen geçti. Şu gelen bir?

A şehirde değil de B şehirde yaşasaydınız, ailenizin maddi imkânları, eğitim düzeyi daha iyi olsaydı C okulunda değil de D okulunda okusaydınız, matematik dersinize Mehmet Bey değil de Ayşe Hanım gelseydi, X dershanesine değil de Y dershanesine gitseydiniz, sınavda 5 soru yerine 6 soru yapsaydınız vs. vs. şimdi burada bu bölümde bu sınıfta olmayacaktınız. (Zaten istediğiniz bir üniversitede istediğiniz bir bölümdeyseniz sorun

yok.)

Şimdi, geçen geçtiğine, bu bölümde olduğunuza göre bugünden sonra ne yapabilirsiniz? Cevaplamanız gereken asıl soru bu. (Cevabınız asla “ne iş olsa yaparım abi” olmamalıdır. Böyle cevap veren “vasıfsız kalabalık”tan bir farkınız olmalıdır.)

Kendinizi asla küçük görmeyin, umutsuz olmayın, yeteneklerinizi keşfedin, denemekten yılmayın, azimli olun. Sizin idealinizdeki üniversitenin makine mühendisliği bölümünü kazananlar, günde iki saat çalışarak bunu gerçekleştirmişlerse siz günde üç saat çalışın, gerekirse beş saat çalışın. Bundan sonraki meslek hayatınızı düşünün: Başkalarına muhtaç olmamak için, ekmek parası için sevmediğiniz bir işte çalışmak zorunda kalırsanız sabahları işe gitmek istemeyeceksiniz, yapmak zorunda olduğunuz iş sizi bunaltacak, yoracak; başkalarını üzdüğünüz gibi kendinizi de yıpratacak, huzursuzluğunuzu evinize yansıtacak, vaktinden önce çökecek, kısaca mutsuz olacaksınız.

Yeteneklerinize uygun, çalışmaktan zevk alacağınız bir işiniz olduğunda her sabah yeni bir şevkle, yeni bir heyecanla koşarak işe gidecek, orada başkalarına yardımcı olmak, bir şeyler başarmak sizi mutlu edecek; daha iş yerinden ayrılmadan dinlendiğinizi fark edeceksiniz. Bu huzur, bu mutluluk ailenizi ve çevrenizi de olumlu etkileyecektir.

“Nasıl bir iş hayatı istersiniz”, sorusunu sormaya gerek yok sanırım. Öyleyse bu uğurda harcanacak birkaç yıl beyhude olmayacaktır.

Bahaneler bulmak isterseniz, bu konuda hiç zorlanmayacaksınız. Bir nefeste onlarca mazeret sayabilirsiniz ama bu, gerçekleri değiştirmeyecektir. Zira “gözünü kapayan yalnız kendine gündüzü gece yapar.”

Bu girişten sonra şimdi tavsiyelerimi sıralamaya başlayabilirim:

İlk derse öğrencilerime buraya niçin geldikle-

rini, Şu anda niçin bu sınıfta olduklarını sorarım. Onlar biraz Őaşırlar sonra bilinen ve beklenen cevabı verirler: Okumak için.

Ben de hemen ilk tavsiyemi söylerim:

İyi yleyse okuyun ama “az okuyun z okuyun her kitaptan bir yüz okuyun” derim ve hemen arkasından ilave ederim:

Bu konuda kendinize, çevrenize ve özellikle ailenize yalan söylemeyin, kimseyi aldatmayın. Boş vakitlerinizde kitap okumayın. Çünkü kitaplar boş vakitlerde okunmak için yazılmadığı gibi böyle zamanlarda okunacak kadar değersiz değildir. Okumak için mutlaka zaman ayırın.

(Daha sonra OKUMALARI İÇİN birkaç kaynak söylerim. Bu kez onlar sorarlar: Bunları alacak mıyız, sınavda soracak mısınız?) (ğrencilerin “ne (iş) yapıyorsun” sorusuna cevapları hazırdır: Okuyorum. Bu cevabın ardından “Ne okuyorsun? Bugüne kadar kaç kitap okudun? Alanınla ilgili kaç kitap adı sayabilirsin? Bunlardan kaçını okudun?” gibi sorular gelmeye baŐlayınca cevap vermeleri zorlaŐacaktır.)

Bu bölümün mezunlarından kamuya/özel sektöre diyelim ki beş kişi alınacaksa bu beş kiŐiden biri siz olmalısınız. Bunun için de diğer universitelerin bu bölümlerinde okuyanları hatta sınıf arkadaşlarınızı geçmelisiniz. Diğerlerinin tembelliği sizin iŐinizi kolaylaŐtıracaktır.

Hiçbir ders için asla sınıfta anlatılanlarla yetinmeyin. “Konuyu iyi anladım, sınavlarda da iyi not aldım, bu mesele bitmiŐtir” demeyin. Hedefiniz sadece geçer not almak olmamalı. Alabileceğiniz en yüksek notu almaya gayret edin. İleride bunun ne kadar iŐinize yaradığını tecrübe ettiğinizde “iyi ki böyle yapmıŐım” diyeceksiniz.

ğrenmeniz gerekenleri zamana yayın. “nce okulu bitireyim de sonra bakarız” demeyin. Özel sektör anlayışıyla düşünün. Onların “bu kadar aday varken bu işe niçin seni almalıyız” sorularına verecek cevaplarınız olmalıdır: Diğer arkadaşlar da İngilizce biliyor ama ben Rusça/ince/İspanyolca/

Fransızca da biliyorum. Şu seminerlere katıldım, sertifikalarım burada. Şu projelere katkım oldu. Şu yazılımları kullanabiliyorum... gibi.

Mümkünse birden fazla yabancı dil öğrenmeye ve bu dille ilgili seviyenizi belgelendirmeye gayret edin. KiŐisel geliŐiminize katkısı olabilecek konferans, seminer gibi bilimsel ve kültürel etkinlikleri takip edin. TanınmıŐ insanların başarı öykülerini okuyun.

Dersi derste öğrenmeye gayret edin. Anlayamadığınız yerleri tekrar tekrar sormaktan çekinmeyin. Siz soru sormazsanız ğretim elemanı o konuyu planladığı Şekilde anlatır, gider. Sorularınızla onların bilgisinden, tecrübesinden yararlanın. Hocanız yetersiz olsa bile günümüzün imknlarıyla “her Şeyi öğrenebilirsin”iz. (www.herseyiogrenebilirsin.org)

O gün derslerde anlatılanları o akşam tekrar etme imknınız olmazsa en azından hafta sonunda bunları tekrar edin. Böyle yaparsanız sınav zamanlarında ve sınavlarda zorlanmazsınız.

nemli ve geçerli bir mazeretiniz olmadıkça mutlaka sınıfa girin, derse katılın. Bunun ne kadar önemli olduğunu daha iyi tecrübe etmek için Şöyle yapabilirsiniz: Herhangi bir derse bizzat katılın. Birkaç gün sonra, sanki bu derse girmemiŐ gibi hocanın o derste ne anlattığını arkadaşlarınıza sorun. Onların cevaplarıyla öğrendiklerinizi karŐılaŐtırdıđınızda, o derse girmediğinizde neleri kaırdıklarınızı anlayacaksınız.

Eskiler “sayılı gün, çabuk geçer” derler. Bu Şehirde, bu okulda dört/beş yıl geçer mi? Bizim öğrencilik bitmez, dersiniz ama bir de bakarsınız ki son döneme gelmiŐsiniz. nemli olan, bu zamanı iyi değerlendirmektir. Siz buraya okumaya gelmiŐtiniz. Zamanınızın çoğunu bilgisayar oyunlarıyla mı, oyun salonlarında çeşitli oyunlar oynayarak mı, “lemlere akarak, sinema yaparak(!)” mı... yoksa yararlı bilgiler edinerek mi harcadınız? Bu soruyu samimiyetle cevaplayabilmelisiniz. Aileleriniz birtakım imknlarla veya imknsızlıklarla sizi

okumaya gönderdiler. Onların beklentilerini boşa çıkaracak kadar nankör olamazsınız.

Sizi ilgilendiren sınav tarihleri, başvurular, usuller gibi resmî işleri kaynağından öğrenmeyi alışkanlık hâline getiriniz. Mesela bazı ağabeyler veya ablalar “derse kimse gitmezse ders yapılmaz, yoklama alınmaz, böylece herkes var sayılır” derler ama hiçbir yönetmelikte böyle bir madde yer almaz. Sınav tarihlerini arkadaşınızdan yanlış almanız size mazeret sınavına girme hakkı vermez.

Sizin sizden başka dostunuzun, sizden başka düşmanınızın olduğunu unutmayınız. Arkadaş seçerken çok dikkatli olmalısınız. “Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim” diyenin tecrübesini yabana atmamak gerekir.

İradenize hâkim olun. Kolaya kaçmayın. Zaaf-larınızı bilin, bunlardan gelebilecek tehlikelere karşı kendinizi koruyabileceğiniz yöntemler geliştirin, gerekirse bu konuda uzmanlardan yardım alın. Herkesin sigara içtiği bir ortamda uzatılan sigarayı reddetmek zordur. Çoğunluğun gürültü yaptığı bir sınıfta diğerlerine katılmamak bir erdemdir.

Ön lisans programlarında okuyanlar, (bazı bölümler için) DGS’de (Dikey geçiş sınavı) başarılı olmak kaydıyla lisans programlarına geçiş yapabileceklerini bilmelidirler.

Üniversitelerde nitelikli öğretim elemanına her zaman ihtiyaç olduğu için akademisyenliği de seçenekler arasında değerlendirebilirsiniz.

Yukarıda söylediğim gibi bunları, belki de daha fazlasını vakti gelince siz de tecrübe edeceksiniz. Ancak bunları bu yaşta idrak etmeniz sizi başkalarından ayıracak, kazanan siz olacak, başkalarına ve özellikle de ülkemize çok kazandıracaksınız.

Bu yazı, bir öğrenciyi olsun düşünmeye ve gereğini yapmaya sevk ederse amacına ulaşmış olacaktır.

Çalışkan, okuyan, başaran, edepli bireyler olmanız dileğiyle...

Bir adamın yedi tane oğlu varıymış. “Yedisini birdan evaracam.” demiş. Vahit tamam oliyer ya, yedisini birdan evariyer, gelin gaturiyer. Yatiyerlar. O ki bunların yedisi da öliyer.

Karisina diyer ki:

“Kız, sena bir şey diyecam.”

“De.”

“Bah hala, bunların hepsi mi ölmüş?”

Kari bahıp galiyer, diyer ki:

“Kuçuk gelin diyer ki; ‘Beni biraahın.’ [diyer.]”

Ötekilarını goturup kuyliyerlar .

Gelin hamileymiş. Dokuz ay sonra bir oğlan çocuğı dünyaya galiyer. Bu çocuk epeyca boyiyer ama serssem gibi oliyer. O yani bu yani boş boş geziyer. Diyerlar ki:

“Ola! San yetimsin ya, iş bulamiyersin.”

“Bir iş yapacam ama kimsa bana yardımcı olmiyer.”

“Na iş goracahsın?”

“Kimsa bana, ‘A bu işi gor’ dersa gorurum.”

Biri diyer ki:

“Ben yardımcı olem sana.”

“Ol.”

Olmaya başliyer. O ki bu kalhıp tağa gediyer. Bahiyer ki bir ceylan... Peşına kaçıyer, ulaşamiyer. Bağriyer :

“Ceylan, dur hala.”

“Naya çığırdın beni?”

“Nera kaçıyersin?”

“Sevdugumi ariyerim.”

“Sevdugun kimdur ?”

“Sevdugum gogarçin oldi.”

“Ey, nerda bulacan gögarçini ? Gal, sana bir şey ogradem da gogarçini bul.”

Kalhıyer, gediyer da bir çamluh rast galiyer. İçarisında ev var. Evin içarisına giriyerlar ki üç tane gögarçin. Birini gostarıp diyer ki:

“Bunun biri sanın sevdugundur.”

Gogarçinlar uçup gediyer.

“Na ağnadın sevdiğim olduğuni?”

“Bu gogarçin peri kızidir. Sana aşuhtur, buni yahala.”

“Nasıl edem?”

“O gogarçinlar galur ya, yanan çığır, bir kamçı vur. Bunlar sena bir cuğap verir.”

Gogarçinlar galiyer. Bir kamçı vuriyer, oğlan kesiliyerlar.

“San gogarçin olup naya geldin?”

“Ben sena yardımcı olacam.”

“Nasıl yardımcı olacan?”

“San na iş yaparsan ben oni yapacam.”

“Tamam ama san benim yaptuğum işi yapamazsın.”

“Yaparım.”

“Tamam o zaman.”

Bunlar ağnaşiyerlar. Bir tağın başına çihiyerlar. Bahiyerlar ki saray var. Bir kari oturiyer, bir adam da tabuti bekliyer.

Diyer ki: “Abu tabuda bah hele, nadur?”

“Naya bahacam ?”

“Bah hele. A bu kamçıyi al da tabuda vur.”

Tabudi açiyer, kamçıyi vuriyer ki bir oğlan ki bir yudum su.

“Sanın sevdiğun bu.”

Buninan oğraşiyerlar ki bu ordan kayboliyer. Kız diyer ki:

“Benim sırrım meydana çıkacak.”

Kalhıyer da diyar diyar kaçiyer. Kaçıp gediye-kan bir çamın dibina oturiyer. Bahiyer ki adamın bekladuğı tabut dalda duriyer. Endurup gaturiye-kan kamçı vuriyer, silkiniyer, gediye-kan Ordan bir meleyke galiyer.

“Ola gena buni buldilar.”

Pirlar yedi derya arasında Peri Padişahının oğlunun sarayına yolliyer. O çocuğun anasi var. Anasi diyer ki :

“Oğul, bena a beyla bişe tebelleş oldi. Ben a bu tabudi buldum. O tabudun içinde benim sevdiğim var. Na edacavuh?”

“Ondan kolay na var?”

“Nasıl?”

“San gedarsın, orda peri padişahının kızını bulur gaturursun. San da gedar o tabudi gaturursun.”

“Ey nerda bulacam?”

“Yedi derya arasında bir koşk var. Orada Peri Padişahi oturiyer, Turunç Hanım... Oraya geder-sın, o sana yoli ogradur.”

Gediye-kan ki üç tani adam oturmuş ta tartişiye-kanlar.

Diye-kan ki:

“Nayi tartişiye-kan?”

“A burda üç tani eşyamız var, oni bölamiye-kanruh.”

“Nadur eşyavuz?”

“Biri kamçı, biri seccade, biri küllah.”

“Ey, nadur bunların marifeti?”

“Küllahi başan ortunursun, sani kimsa gormaz. Seccadeya da binarsın, “Sani, beni yaradanın aşhı-na” dersin, nera istarsan ora goturur. Kamçıyi da kim oliyorsa ona vurursun, eylanur.”

“Şimdi bunları bolamiyermisiz?”

“Bolamiyeruh.”

“Buni bolmada na var. Üç tani ohi gaturun. O ohları her bir yera atacam. O ohları kim erkan gaturursa ona seccadeyi veracam. İkinci gaturana küllahi, üçüncü ohi gaturana da kamçıyi verecam.”

Ohları gaturiye-kanlar. Ohları o yani, bu yani atıyer. Bunlar kaçiyer. Küllahi, kamçıyi alıyer, biniyer seccadeya... Diye-kan ki:

“Seccade seni, beni yaradani sevarsan yedi derya arasında Turunç Hanım'ın sarayına gotur.”

Galiyerlar ki na seccade, na külah, na kamçı, na adam var. Adamlar beçlaniyer.

“Ula it oğli it, bana yapacağını yaptın.” diye-kan.

Gediye-kan ki yeşil tabut orda, Turunç Hanım'ın sarayında... Kamçı vuriyer, adam kalhiyer.

“Burya naya geldin, kim geturdi?”

Başından geçamları ağnadiyer:

“A beyla, beyla oldi.”

Oradan kalhiyer, galiye reva. Anasına diyer ki:

“A beyla beyla oldi. Yeşil tabuti gordum.”

“Oğul, nerda gordun ?”

“Yedi Derya arasında Turunç Hanım’ın bahçasında.”

“Oğul, beni ora goturamaz misin?”

“Gotururum.”

Secadeye binip kamçıyı vurup Turunç Hanım’ın kapisına eniyer. Bahiyer ki bir cenaze. Kamçıyı vuriyer. Cenaze kalhıyer ki bir delikanlı...

“Vuy! San benim anamsın. Nerdan galdın? Al beni.”

“Almam, san benim evladımsın.”

Almiyer, kalhıyer, gediyer. Mal goturan bir bezirgana rastliyer.

“Nera gediwersin?”

“A beyla geziyerim.”

“Gel, sena iş verem.”

“Na iş veracahsın?”

“Sena bir iş verecam, becarabiliursan.”

“Nasil ?”

“Devların başı var, oni kes getir. Malım devletim sanundur.”

“Tamam.”

Secadeya biniyer, başına külahi tahiye, kamçıyı vuriyer, gediye devların yanına. Devin başını alıp galiyer.

“Bu dünyada istaduğun nayisa oni verecam”

“Benim bir istegim var, oni yerina geturacan.”

“Nadur?”

“Ben bir yera gediyerim, san burada dur. Geri galanda seni alurum.”

Kalhıyer, diyari gurbeta gediye. Bir kadın diyer ki:

“Her kim ki yeşil tabudi getirursa malımı, servetimi ona verecam.”

“Ola, yeşil tabudi ben gordum.”

Secadeya biniyer, külahi tahiye, kamçıyı vurup gediye. Turunç Hanım’ın bahçasına gediye tabudi kucahliyer.

“Nera gotiriyersin ?”

Geturup padişaha veriyer.

“Madem yeşil tabudi verdin, tekke senin.”

Bir adam galiyer çoh zengin.

“Benim yanımda durur musun?”

“Dururum.”

“Yeşil tabuda ihtiyacım var.”

Secadeye binip camdan tabudi aliyer. Vermah istamiyanlara kamçıyı vuriyer. Tabudi alıp kadına veriyer.

GARDAŞIM

Firkat bir imtihândır
Onu kazan gardaşım.
Ayrı düşen yârândır
Arada an gardaşım.

Zülf-i sünbül târumâr
Güllere dolanmış mâr
Gülzâra gelse ne var
Bir bağçe-bân gardaşım.

Bitmek bilmez niceler
Şu sancılı geceler
Müştâkını heceler
Âşık her an gardaşım.

Kâl hamalı hâl umar
Cüce yâl ü bâl umar
Ne mülk, ne de mal umar
Bu âşıkân gardaşım.

Dedim: “Nesin?” “Gümrâhım.”
“Çile?” Dedi: “Günâhım.”
“Dağdaki sadâ?” “Âhım.”
“İsmin?” “Çoban, gardaşım.”

Deryâ bizde, âb bizde
Gece âfitâb bizde
Zühd bizde, şarâb bizde
Biziz rindân gardaşım.

Sözümüz hoş-zebândır
Ser-tâcımız îmândır
Zikrimizde Kur’ân’dır
-Azîmü’ş-Şân- gardaşım.

Önder ÇAĞIRAN

Meşhur İntihaller: 6 İNTİHALE NASIL BAŞLIYORLAR?

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

[Bu yazımız, dizimizin altıncı yazısı oluyor. Aslında bu yazımızı dizimizin ilk yazısı olarak vermeliydik. Ancak o zaman düşünmüştük ki öncelikle ünlü edebiyatçıların bu alana, ne yazık ki bulaşmış olanlarından birkaç örneği öncelikle verelim. Nitekim öyle de yaptık. Bazı okuyucularımız ise bu yazımızın başlığını hatırlatan sorularla ilgilendiklerini, önleyici tedbir olup olmayacağı şüpheli böyle bir açıklamanın yapılmasının doğru olacağını dile getirerek örnekler veya intihal türleri hakkında bilgi istediler. Gecikmiş de olsa bu yazının kaleme alınma sebebi budur.]

YAZIMIZIN başlığı belki de ‘Sigaraya nasıl başlıyorlar?’ sorusunu hatırlatacaktır. Al birini, vur öbürüne; ikisi de birbirinden tehlikeli... Aşağıda, değişik yıllarda ve değişik üniversitelerde tespit ettiğimiz örneklerle birlikte başka kurumlardakileri de sunmaya çalışacağız.

Ocak 2010 başlarında bir kuruma 30-35 sayfa olabilecek bir *efsane* maddesi hazırlıyordum. Yazımız biraz bilimsel, biraz da popüler olacaktı. İkinci kısmı özellikle seçilecek olan efsane örnekleriyle oluşturulacaktı.

Kitaplığımın efsane raflarındaki onlarca kitabı eleyip içlerinden örnek metin alabileceğimi ayırdım. Ve başladım kitapları okumaya... Derken küçük bir ilçemizin efsanelerini içine alan kitaba sıra geldi. Okudum, okudum ve bazı efsanelere gelince adlarına takılıverdim. Kitap, bir lisans öğrencimin bitirme tezinin basılmış şekli idi. Öğrencimiz daha sonra başka bir alanda araştırma görevliliğini kazanarak bilim hayatını sürdürüyordu.

Bizim, *101 Anadolu Efsanesi* adlı eserimizdeki bazı efsaneler öğrencimiz tarafından, bazı cümlelerimiz atlanılarak, aynen alınmış, ayrıca kaynak kişi olarak da ilçelerinde yaşadığı belirtilen bazı kadın ve erkekler gösterilmişti. Her şey öylesine aynı idi ki şaşırıp kalıverdim. Sonra, ‘Acaba diyordum, o kaynak kişiler bizim *101 Anadolu Efsanesi*’ni okudular da oradan satır satır ezberleyip eski öğrencimize mi yazdırdılar? Çünkü vaktiyle masal derlemelerim sırasında bazı çocukların bize masal anlatmak istemeyen annelerinden dinledikleri masalları kendi dağarcıklarındanmış gibi aktardıklarını da tespit etmiştik. Hatta bir akşam önce bir yaşlı amcanın bize anlattığını ertesi gün sanki kendi dağar-

cığından anlatıyormuş gibi anlattığı da tespitlerimiz arasındadır.

15 yıl sonra yakalanan bir intihal... Suçlu kim? Öğrencim mi, kaynak kişi mi? Bir üçüncü ihtimal daha var mı acaba? Yani ikisi birden olamazlar mı? Kimsenin günahına talip değilim. Bizimkiler zan olmayıp sadece birer tahminden oluşmaktadır. Siz, isterseniz başka ihtimalleri de düşünebilirsiniz. Aşağıda belki de o ihtimallerden biriyle de tanışacaksınız.

O yıllarda Erzurum Atatürk Üniversitesinde görevli idim. Üniversiteden sınıf arkadaşım Doç. Dr. (şimdi E. Prof. Dr.) Tuncer Gülensoy da Elazığ Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde görevli idi. Fırat Havzası'nın ele alındığı bir halk bilimi sempozyumu düzenlemişti. Onu yalnız bırakacak değildik ya, özetimizi zamanında gönderecek, bildirimizi hazırlayıp atlayıp gittik.

İbrahim Aslanoğlu büyüğümüz de Sivas'tan gelmişti. Önce *Sivas Folkloru*, daha sonra *Türk Folkloru* adlı dergileri başarıyla yayımlayan bu büyüğümüzü orada görünce, cevabını ancak kendisinden alabileceğim bir soruyu sormak istedim. Toplantının uygun bir zamanında baş başa kalınca konuyu açiverdim.

Önceki yıllarda Sivas'ın ilçelerinden biriyle ilgili bir folklor kitabı yayımlanmıştı. Hazırlayanı mı? Kim olacak ki? Büyük bir ihtimalle bir öğretmen... O kitaptan bana da posta yoluyla bir adet gönderilmişti. O yıllarda daha çok efsane konusyla ilgilendiğim için kitabı incelerken böyle bir bölümün olup olmadığına baktım. Vardı. O bölümü incelerken bir şeyin farkına vardım. Osman

Bayatlı'nın *Bergama'da Efsaneler Âdetler* (İstanbul 1941) adlı kitabındaki bir efsanedeki yer adları değiştirilmiş ve o efsane adını veremediğimiz ilçemize bağlanıvermişti.

Bu durumu Sayın Aslanoğlu'na anlattım. Daha, 'Bu arkadaşımızı lütfen uyarır mısınız...' dememe kalmadan kendileri açıklık getiriverdiler:

"Saim Bey, bu arkadaş bu tür işleri yapacak arkadaş değildir. Anlatayım. O arkadaş öğrencilerine derleme ödevi vermiştir. Öğrencilerinden biri de okul ve ilçe kitaplığında Bayatlı'nın kitabını görmüş. Sözünü ettiğiniz efsanede yer alan Bergama ve çevresiyle ilgili yer adlarını kendi ilçesininkileriyle değiştirip ödevini sunmuştur."

Sayın Aslanoğlu'nun dedikleri doğrudu, görüşlerine aynen katıldım. Öğretmeni, sadece böyle güzel bir efsanenin ilçesinde anlatılıp anlatılmadığını araştırmadığı için eleştirmiştim, o kadar.

O efsaneyi, yıllar sonra o ilimizle ilgili olarak yayımlanan bir efsane kitabında öğretmen arkadaşımızın adına bağlı ve ilimizle ilgilendirilmiş olarak görünce olayların nasıl katlanarak gelişmiş olduğunu görmüş olduk. Biz, il adıyla ilgili kitaptaki bu üçüncü yayını (Bayatlı, ilçe kitabı, il kitabı) bilim dünyasına değil de bizdeki kitabı okuyacak meraklı kişilere bir not olarak düşüvermiştik:

'Bu efsane Bergama'ya aittir (Osman Bayatlı). Bir öğrenci adları değiştirerek ...'a vermiş! ...'deki bu metin odur. 13.09.2001'

...'lardan ilki öğretmenin, ikincisi ise il kitabını hazırlayan kişinin adlarına işaret etmektedir.

Eskilerin *derkenar* dedikleri şey böyle bir şey olmalıydı.

Birkaç yıl önceydi. Kültür kitapları da yayımlayan bir devlet kuruluşundan, inceleyip bir rapora bağlamamız için bir kitap dosyası gönderilmişti. Kitabın konusu Anadolu efsaneleri üzerine idi. O bir toplamaydı.

Başladım not alarak kitabı okumaya... Bir efsane dikkatimi çekti. O, benim yine *101 Anadolu Efsanesi* adlı eserimden alınmıştı. Kaynağına baktım, benim kitabım değildi, ancak o verilen bası-

lı kaynak bende vardı. Hemen kaynağa baktım. Orada kaynak olarak benim kitabım gösterilmişti.

Yani, bizim derlememiz bir kaynağa alınıyor; oradan aşırın üçüncü kişi ise efsanenin ait olduğu yeri değiştirerek başka ilimize bağlıyordu. Efsane metni satır satır aynı... Ancak bağlı olduğu yer değiştirilmiş. Üstelik de hayalî bir kadının adına bağlanarak...

Raporumun ana cümlesi şu düşünceyi yansıtıyordu: 'Bir efsane hem coğrafyası hem de kaynak kişisi değiştirilmiş olarak verilmişse bütün efsanelerin kaynaklarının teker teker araştırılması gerekecektir.'

Acaba intihal hastalığı bazılarımızın geninde mi var? Dün hocasının kitabından aşırılmak suç idi; bugün Genel Ağ (İnternet)'dan indirmek *ödev hazırlama* oluyor. İnsanlık tarihi intihallerle doludur. Hemen bütün unvanlarını intihalle kazanan bilim (!) adamlarının yanında benzeri işlerle sanatçı unvanını kazanan (!) insanların da olabileceği unutulmamalıdır.

Bir ilimizin orta dereceli okulları arasında açılan şiir yarışmasında birinciliğe layık bulunup ödüllendirilen şiirin, yıllar öncesinde bir edebiyat dergisinde yer aldığı ortaya çıkınca, intihalciliğin yaş ortalaması da düşmüş olmuyor muydu?

Ancak intihalciliğin ne olduğunu bilmeyen *al-lame* kılıklı kadın ve erkekler de aramızda dolaşıp durmaktadırlar. Nasıl etmeli de onlara, 'Arkadaş, intihalin şartları şunlardır; bunlar olmazsa intihale teşebbüs olabilir veya o sözünü ettiğiniz olay intihal filan değildir.' diyebilmeliyiz. Veya intihal edilen makaleyi, kitabı, vb. birebir incelemeyen, 'İntihal mintihal yok, iddia sahibi haksızdır.' diyebilen kişi/kişiler de intihalin ispat edilmesi hâlinde intihale ortak olan veya ona göz yuman durumuna düşmeyecek mi? Benden ad ve soyadı falan istemeyin, o hanımı ve o beyi günü gelince sizlere bir kitap bütünlüğü içinde fotoğraflarıyla birlikte açıklayacağım.

Ünlü bir intihali bir daha hatırlatalım: Olay 60-70 yıl öncesinde İstanbul Adliyesinde yaşanır. Bir çevirmen Fransızca yayımlanmış bir romanı dilimize çevirir ve çevirisi Temiz Yayınevi'nce yayımlanır. Ancak aynı roman Kirli Yayınevi'nce de 15 gün sonra aynı adla piyasaya sürülür, Temizciler derhal dava açarlar. Savunma günü sanal çevirmenden sonra karşı tarafın avukatı söz alarak der ki;

“Sayın hâkimler, Bir cümlenin Fransızcadan Türkçeye doğru dürüst çevrilmesinin bir tek yolu vardır. ‘Bu bir kitaptır’ cümlesini Türkçeye elbette herkes aynen çevirecektir. Müvekkilim suçsuzdur. Davanın düşürülmesini arz ederim.”

Elbette savunma kelime kelime böyle değildir, ancak ruhu böyledir. Söz sırası gerçek çevirmene gelir. Başlar savunmaya ve en can alıcı soruyu yöneltir:

“Sayın hâkimler, doğrusunu söylemem gerekirse ben bu kitabı dilimize çevirirken bazı cümle ve paragraflarda çok zorlandım. Ancak oraları atlamak suretiyle romanı dilimize çevirebildim. Gördüm ki Kirli Yayınevi'nin sanal çevirmeni de aynı yerleri atlamış. Acaba o da mı aynı yerleri çevirememişti veya onun yararlandığı asıl metinde benim çeviremediğim yerler mi yoktu? Kendisinden bu sorunun cevabını bekliyorum.”

Bu arada okunan bilirkişi raporunda da Kirli Yayınevi'ni haksız bulur.

Takke düşmüş ve kel görünmüştür. Kirli Yayınevi savunmadan vaz geçer ve mahkeme kararını verir. Verilen kararlar arasında kopya-intihal çeviri kitapların piyasadan toplatılması kararı da vardır.

Şimdi sıra bize geliyor ve yanlı/tarafli/intihalciyi koruyan bilirkişiye soruyoruz:

Ey bilirkişi (hakemler, jürileri oluşturan kişiler, komisyonda görev alanlar) ! Size incelemeniz üzere verilen asıl ve aşırma eserleri incelerken, ‘Şuradaki . (nokta) suçlanan eserde yoktur, o hâlde intihal de söz konusu olamaz!’ türü fetvalarla olayı geçiştiremezsiniz. Her ne kadar Fuzûlî Efendi, bir nokta eksikliğinin *göz'ü kör* eyleyeceğine dair güzel bir fetva vermişse de sizinki o tür noktalardan değildir. Siz bir tek noktayı görememe bahanesinin arkasına

saklanırken noktalar topluluğu için kör numarası yapıyorsunuz. Mesela, incelediğiniz (!) eserde bir kadın adı olan *Asya*, asıl çalışmada ‘Bir kıta adı’ diye verilmişken hamiliğine soyunmuş veya aşırmanınızı kurtaran adam/hanım rolünü üstlenmişken bu büyük intihali görmemezlikten gelerek belki de günâh-ı kebâire girmiş olmuyor musunuz? ... *Ahmed'in avredi Asya...* ifadesindeki *Asya* adı nasıl oluyor da bir kıta adı oluveriyor. Acaba, *gözleri var görmezler...* kavlince o, aslında bilmezkişi olan bilirkişiler nasıl oluyor da bu tuzağa -gönüllü olarak- düşüyorlar! ‘Pes yâhû!’ demek bile az geliyor.

Öğrenciler ülke çapındaki benzer olayları göre göre, okuya okuya büyürse, daha bitirme tezlerinde bu tür sevimsiz işlere sarılıverirler.

Yeni moda aşırımacılığa örnekler... Bunlardan ilkinde aşırın bu aşırma işini gizlice yapar. Ele geçirdiği bir çalışmadaki bilgileri kendi alanının bilgileri olarak ele alıp değerlendirir. Yapılan iş sadece özel adları değiştirmek... Bir de bu işi *asıl mal*'in sahibinin bilgisi altında yapanlar var. Mesela, ilk çalışma bay veya bayan *Kübik* tarafından yapılır ve bay veya bayan *Zübük* arkadaşından aldığı disketi veya belleği kendi çalışmasına göre ayarlar. Bir tık sesiyle bütün *Polonya*'lar *Romanya*, bütün *Ahmet*'ler *Mehmet*, bütün *aHüttnmP*'ler *ahüttnnR* oluverecektir. Ancak işin içine şeytan girmişse farklı bir ek alan kelimelerden bir değiştirilemez ve mesela bütün *Polonya*'lar *Romanya* olduğu bir ortamda bir tek *Polonya* kalakalır! İşte aşırıcılık cinayetinin ipucu budur.

Sözün özü, bilim ve sanat dünyası aşırımacıların eline geçmeden önlemlerimizi almak zorundayız. Yoksa, yarın okuyacağımız her esere, ‘Acaba bu da aşırma mı?’ gözüyle bakabileceğiz.

Aşırmayınız, aşırılmayınız, aşırımacılara göz yummayınız. Son bir söz, ‘Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim.’ Arkadaşınızı iyi seçiniz.

Not: Bazı ip uçları... Prof. Dr. Ömer Baybars Tek'in kitabının adı *Çal Kanunum Çal* olabilir mi? Genel Ağ'da, *Sanat Dünyasını Karıştıran İntihaller* başlıklı bir yazı var mı (04.07.2015'te bakıldı), ilk harfi farklı karakterde olan *Çalın* kitabının yazarı kimdir?

Ölüm ilk insandan beri var olan ve İsrail'in Sur'a üfleyeceği kıyamet zamanına kadar da var olacak mutlak hakikattir. Hiç kimse kurtulamamıştır ölüm gerçeğinden. Bu elim duygu büyük küçük, zengin fakir, kadın erkek herkesi düşündürmüş, duygulandırmış ve zihnini daima meşgul etmiştir. Nasıl etmesin ki? Zira dönüşü olmayan nihai bir yolculuktur o...

Türk hikâyesinin son dönemdeki önemli isimlerinden biri olan Kayserili yazar Emir Kalkan da 30 Temmuz günü ölüm hakikatine boyun eğerek ayrıldı aramızdan. O da her fani gibi gözü yaşlı dostlarını arkasında bırakarak rahmeti rahmana kavuştu. Allah rahmet eylesin.

Anadolu'muzun güzide şehirlerinden biri olan Kayseri'de doğmuştu Emir Kalkan. Doğduğu topraklarda geçirmişti ömrünü. Emir Kalkan, azim ve kararlılığın timsaliydi. Uzun yıllar sağlık memurluğu yaptı. Ortaokul mezunu olmasına rağmen bununla yetinmedi. Dışardan liseyi bitirdi. Okumayı ve kendini geliştirmeyi çok seven Emir Kalkan, bununla da yetinmeyerek Anadolu Üniversitesi'nden de mezun oldu. Öldüğünde 67 yaşındaydı.

Uzun senelerden beri kalem oynatmasına rağmen, Emir Kalkan aslında geç keşfedildi. Eserleri önce Kayseri Valiliği, Kültür Müdürlüğü gibi kurumlar tarafından yayımlandı. Yerel anlamda okundu, tanındı ve sevildi. Daha sonra dostlarının vasıtasıyla Ötüken Neşriyat'ın sahipleriyle tanıştırıldı. Ötüken'in sahipleri Kalkan'ın hikâyelerine hayran kaldı. Böylece Ötüken Neşriyat'la yolları kesişti. Kitapları bundan sonra bu yayınevinden çıkmaya başladı.

Sanata ve edebiyata gönülden bağlı olan Emir Kalkan, önceleri Türk Dil Kurumu ve Folklor Araştırmaları Kurumu adına alan çalışmaları yaptı. Sonra Türk Folklor Araştırmaları, Türk Dünyası Araştırmaları, Türk Edebiyatı ve Erciyes dergilerinde yazılar yazdı.

Emir Kalkan, hikâye ve diğer türlerdeki yazılarında yaşadığı şehri, Kayseri'yi daima hayatının merkezine aldı. Bu yüzden, yazdıkları bu şehrin hayatından derin izler taşır. Onun Kayseri şehrini anlatan "Kanatsız Kuşlar Şehri" ve "Hoşçakal Şehir" isimli kitapları vardır. O, 2002 yılında "Kanatsız Kuşlar Şehri" kitabıyla Türkiye Yazarlar Birliği ödülünü kazandı.

İyi bir gözlemci olan Emir Kalkan, yazmaktan keyif alsada çok ve savruk yazan bir insan değildi. Geleceğe, adını karalayacak kötü eserler bırakmak istemiyordu. Dile hâkim bir yazardı. O, sıradan konulardan sıra dışı hikâyeler çıkarmayı beceren bir yazardı. Şiirsel bir anlatıma sahipti. O, ömrü boyunca "Kanatsız Kuşlar Şehri, Kayıp Yüzler, Yurttaş Sokak, Ha Bu Diyar, Türk Düğünü, Gül Ayinleri, Hoşçakal Şehir, Bu Taraf Anadolu, Afşar Ağıtları, Kayseri Şairleri, 20. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi" isimli kitapları kaleme aldı.

Emir Kalkan'ın yazdıkları, zengin bir folklorik kültüre sahip olan Kayseri'nin şerefli mazisine ışık tutmaktadır. Özellikle bir şehir klasiği olarak tabir edebileceğimiz "Kanatsız Kuşlar Şehri" ve "Hoşçakal Şehir" isimli enfes kitapları, Kayseri şehri için birer kazançtır. Zira o kitaplarda anlatılan simalar ve mekânlar hızlı bir şekilde yok olmaktadır.

Yarınki Kayseri bugünkünden çok daha farklı olacaktır. Gelecek nesiller dünün harikulâde zenginliklerini ancak bu kıymetli kitapları okuyarak öğreneceklerdir. Bu kitaplar da olmasaydı nereden öğrenilirdi? Yazar Vedat Ali Tok, bu gerçeği Töre dergisinde kaleme aldığı bir yazısında şöyle dile getiriyor: "Doğrusunu söylemek gerekirse Kayseri, 'Kanatsız Kuşlar Şehri' isimli kitaptaki gibi hiç anlatılmamıştı. Bu anlatım, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Beş Şehir isimli eseriyle başlattığı geleneğin Kayseri ayağıydı. Emir Kalkan'dan sonra da Kayseri ile ilgili kitaplar yazıldı, fakat Kalkan'ın üslubunu unutturan olmadı. Çünkü Emir Kalkan

tabii, samimi anlatımı, akıcı üslubu; inandırıcı ve tanıdık yüzleri çağrıştıran tasvirleri ile okuyucuyu damarından yakalıyor. Kitabında yer alan bir hikâyeyi, bir hatırayı okumaya başladınız mı sonuna kadar devam ediyorsunuz, bunu da sonra okuyayım diyemiyorsunuz.”

Nerde bir mazlum ve gariban insan varsa Emir Kalkan oradaydı. Onlarla apayrı bir gönül bağı vardı. Kendi tabiriyle mağlupların adamıydı. Es-erlerinde de onların hayatlarından derin izler vardır. Kendisiyle yapılan bir röportajda bu duruma şöyle açıklık getiriyor: *“Ben mağlup adamları severim. Başarılı adamlarla pek aram yoktur. Allah işlerini rast getirsin onların da. Ben yenilen boksörü severim, koşuyu bitiremeyen atleti severim, sınıfın en arkasında oturan çocuğu severim, ben yenilenleri severim. Daha çok da onları yazmaya çalışırım.* Bir TV programında sordular. Emir Bey siz hep yoksulları ve mazlumları yazıyorsunuz, zenginleri yazmıyorsunuz, diye. *‘Yoo, ben hep zenginleri yazıyorum aslında’, dedim. Benim kahramanlarım veren, paylaşan insanlardır. Siz zengin deyince malı mülkü, parası olanları anlıyorsunuz. Benim gözümde zenginlik; düşmüşü kaldırmak, yolda kalmışın elinden tutmak, vermek, paylaşmaktır. Biz böylelerine zengin deriz. Vermek zordur. Oysa Kur’an’da ‘canınız yanana kadar verin’ buyruluyor.”* (Muhsin Turan, Eyvan, S 9)

Bir Kayseri sevdalısı olan Emir Kalkan aynı röportajda çocukluğunun Kayserisine, oynadıkları oyunlara dair izlenimlere de yer veriyor. O, “Eskiler nasıl eğlenirdi ve bu oyunlar nelerdir?” sorusuna karşılık şu cevabı veriyor: *“Bunlardan bir kaçı; sayı oyunu, bilye, aşık oyunu, gazoz kapağı oyunu. Böyle oyunlar oynardık. Yine o zamanlar top oynardık, geceleri saklambaç oynardık. Kızlarımız ip atarlardı. Ama erkeklerin baş oyunu çelik çomak oyunuydu. En fazla çelik çomak oynardık. Benim çocukluğumda köy düğünlerinde mutlaka davul ve zurna olurdu. En çok düğünlerde oynadıkları oyun ‘Koroğlu’ ve ‘Harmandalı’ idi.”*

Edebiyatta nükte, esere ayrı bir keyif, derinlik ve zenginlik katar; eseri daha da okunur

kılar. Fakat bunun dozunu çok iyi ayarlamak gerekir. Okuyucuyu güldüreyim derken, ipin ucunu kaçırmamak gerekir. Emir Kalkan, hikâyelerinde nüktelere sık sık yer veren bir yazardır. Fakat onun esprileri tepeden inme, yüz kızartıcı değil gayet yerinde ve seviyelidir. Bu nükteler hikâyelerin içinde sıyrılmazlar, kurguya karışırlar, verilen mesajı güçlendirirler.

Emir Kalkan’ın hikâyelerinde yerel unsurlar özellikle dikkat çeker. Konu dağarcığının yanında, ağız özelliklerini de bu çerçevede değerlendirebiliriz. Bu unsurlar onun yazdıklarını sığlaştırmaz, aksine derinleştirir. Tabir caizse o, yerelden evrensel yol alan bir dil işçisidir. Ele aldığı konular bizim insanlarımız olsa da çektikleri sıkıntılar dünya insanıyla ortaktır.

Emir Kalkan geniş ufuklu bir insandı. Hayal dünyası zengindi. Konu bulmakta zorluk çekmezdi. Etrafında gördükleri ve yaşadıkları onun için hazır malzemeydi. Yani o, hikâyelerindeki malzeme-yi uzaklarda aramazdı. Gördüklerinden hikâyeler çıkarırdı. Fakat şunu da söylemek gerekir ki onun bütün hikâyeleri aynı değerde değildir. Zaman zaman vasatın altına düşen hikâyeler de kaleme almıştır. Bu hemen her yazar için geçerli durumdur.

Asıl ilgi alanı hikâyecilik olan Emir Kalkan; halk edebiyatına, folklorla özellikle de halk şiirine merak sarmış bir kişiydi. Bunun göstergesi olarak, büyük emeklerle vücuda getirdiği, “20. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi” isimli kitabını gösterebiliriz.

Dostlarının deyimiyle Emir Kalkan bir gönül ve halk adamıydı. Zira o, ömrünü halk içinde, halkla beraber geçirmişti. Onun fildişi kulesi yoktur. Hiçbir şeyi halka rağmen yapmamıştı. O, insanını candan sevmiş, onları gözlemlemiş ve eserlerine yansıtmıştır.

Ebediyete uğurladığımız Emir Kalkan’ı yakından tanıyan ve eserlerini ustaca tahlil eden S. Burhanettin Akbaş onunla ilgili şu tespitlerde bulunuyor: *“Aslında onun kitaplarına bakarsanız,*

yazar, kendi yaşadığı ortamı, kimliğini ve kültür birikimini, mükemmel bir gözlem yeteneği ile sizlere sunmaktadır. Onun dağarcığında yığınla insan vardır. Zenginler, fakirler; deliler, veliler; ağıtçı kadınlar, kına yakan analar... Neler neler... Ama kitaplarının en şaheseri bizatihi kendisidir. Gücü kaç kitaba imza atmaya yetecek bilemiyorum ama kendisiyle şöyle ve böyle bir sohbette koyulsanız, saatlerin nasıl geçtiğini anlayamazsınız. Bu coğrafyayı nakış nakış,ilmek ilmek bezeyen “nevi şahsına münhasır” bir yazarla, hoşsohbet bir insanla karşı karşıya olduğunuzu anlarsınız. Kendisiyle ve yaşadığı toplumla barışık olması en önemli özelliklerindedir. Hiç eksilmeyen çayı ve sigarası ile, halk ağzından dağarcığına kattığı yüzlerce orijinal söz ile sohbetine konuk eder sizi.”

Görmüş geçirmiş bir insan olan Emir Kalkan, ağarmış saçlarıyla bu çağın Dede Korkut’u gibiydi. Ortalıklarda pek gözükmeyen, kendi hâlinde bir insan olan Kalkan, nefes aldıkça sade bir hayat yaşadı. Bir süreden beri ciğerlerinden rahatsızdı. Allah rahmet eylesin.

KARADENİZ

Ruhumun ikizi çılgın küheylan
Al beni sırtına güneşe taşı
Bilir misin dağda seken şu ceylan
Senin için döker hergün gözyaşı

Bir zamanlar bayrak için çırpınan
Dalgaların şimdi huzursuz, kızgın
Toparla kendini sessizce yanan
Yüreğin soğusun, dönecek yazgın

Yine coşkun coşkun selamlarını
Vereceksin özlediğin sancağa
Yiğitler bir bayrak gibi yarını
Fethedip diyecek sevdiğin dağa

Ahmet YALÇINKAYA

ŞEHİT AĞACI

Ağaca asılmış asker künyesi,
Kuru sedir anıt, yürekte acı,
Dayanamaz buna insan bünyesi,
Kuru sedir anıt, yürekte acı,
Altı bin künyeli şehit ağacı.

Gencecik yiğitler toprak mı oldu,
Gözlerim ıslandı, yürek kan doldu,
Taze gelinlerin renkleri soldu,
Ağlar ana, baba, kardeş, eş, bacı.
Altı bin künyeli şehit ağacı.

Ayrıramaz olduk, düşmanı dostu,
Ayılar giymişler kurt, kuzu postu,
Bizi bize düşman etmek mi kastı,
Unutma, bütünüz, vatan baş tacı.
Altı bin künyeli şehit ağacı.

Türk’üz başımız dik, sanma eğildik,
Köydük, kasabaydık, ilçeydik, ildik,
Ne oldu acaba böyle değildik?
Kim içirdi bize gaflet ilacı?
Altı bin künyeli şehit ağacı.

Sevgi duygusuyla girdik kol kola,
Hadi yürüyelim, umutlu yola,
Duamız birliktir, ebedi ola,
Gönüller Kâbe’dir, dilekler hacı.
Altı bin künyeli şehit ağacı.

Harika’m perişan, bu olay elim,
Kalemim yazmıyor, tutmuyor elim,
Dik durmak zorlaştı, kırıldı belim,
Milletim bölünmez, uyur birkaçı,
Altı bin künyeli şehit ağacı.

Harika UFUK

Millî Mücadele ve İnönü Savaşları kahramanlarından Nâzım Bey, 1887 yılında, Kayseri'nin Güllük Mahallesi'nde doğdu. Sonradan Gümüşhane'ye nakledilen Posta Telgraf Müdürü Cemal Bey'in oğludur. İlk tahsilini Gümüşhane'de yapan Nâzım, Beşiktaş Askerî Rüştiyesi'ni ve Çengelköy Askerî İdadisini bitirmiş, 1904 yılında da Harbiye Mektebine girmiştir.

Küçük yapılı, sarışın ve yakışıklı bir genç olan Nâzım, ata binme merakı yüzünden, Harbiye Mektebinde süvari kısmına ayrılmak istemişse de boyu müsait olmadığından, piyadeye ayrılmıştı...

İyi bir silahşör ve âteşin bir şahsiyet olarak 1907'de Harbiye'yi üçüncülükle bitirmiştir. Okul hayatı sırasında nezaket, ciddiyet ve çalışkanlığı ile temayüz etmiş, cesaret, karakter ve üstün zekâsı dolayısıyla bütün arkadaşlarından önce terfi etmiş, gerek arkadaşlarının gerekse hocalarının son derece sevgi ve takdirlerini kazanmıştır.

Tahsilini bitirdikten sonra ilk olarak, piyade yüzbaşılığı ile stajını yapmak üzere, Genelkurmay Başkanlığı Birinci Şubesine atanmış ve Hüdeyde'de İzzet Paşa'nın teveccühünü kazanarak kurmay olmuştur. Üç yıl Yemen'de görev yaptıktan sonra, yeniden Genelkurmay Üçüncü Şubesi'ne atanmıştır.

1915'te 6. Kolordu Erkân-ı Harbiyesine, daha sonra da askerî kabiliyet ve iktidarını, fedakârlık ve kahramanlık hasletlerini göstermeye fırsat ve imkân bulacağı Romanya'da 16. Fırka Erkân-ı Harpliğine atanmıştır. Buradaki başarısı ve müttefiklere sağladığı üstünlükten dolayı harp madalyası, gümüş liyakat, gümüş imtiyaz, Alman Hükûmeti'nin demir salıp nişanları ile taltif olunmuş, rütbesi de binbaşılığa yükseltilmiştir.

Fransızca ve Almancayı, ana lisanı gibi bilen ve Rusçayı da oldukça güzel konuşan Kurmay Binbaşı Nâzım Bey'e, 1916'da Makedonya'ya gönderilen Osmanlı-Rumeli Müfrezesi (Takviyeli

177. alay) komutanlığı verilmiştir. Burada da müttefik orduların muhtemel mağlûbiyetini, kahramanca önlediği için Alman, Avusturya ve Bulgar Hükûmetleri, onun göğsünü en büyük madalyaları ile süslemişler, Osmanlı Hükûmeti de ikinci rütbeden kılıçlı mecidiye nişanıyla taltif etmiştir.

Rumeli Müfrezesinden ayrıldıktan kısa bir süre sonra, İslâm Ordusu Kurmay Başkanı olan Nâzım Bey, Azerbaycan'ın işgali ve Bakü'nün zaptı üzerine, vali olarak atanmış, asayişî sür'atle temin etmiş, petrolere el koymak isteyen Almanların teşebbüsünü de önlemiştir.

Bu sırada, İstanbul'un düşmanlar tarafından işgal edilmesi üzerine, İstanbul'a dönmüş, fakat İngilizlerin kendisini tefkif etmek üzere takip etmekte olduklarını öğrenince, Millî Kuvvetlere katılmak için, gizlice İstanbul'dan ayrılmıştır.

Beyşehir'de Süvari Alay Kumandanı iken, Bolu ve civarında baş gösteren isyan ve asayişsizliği önlemiş ve vatan tehlikeye düşünce, müdafaasına koşmak asaletini gösteren, dağların serazat şakileri Demirci Mehmet Efe ve maiyeti ile anlaşma yollarını bulmuştur... Ancak, Çerkes Ethem'in isyanı ve bundan istifade ile Yunanlıların, Bursa'dan İnönü'ne doğru ilerlediklerinin öğrenilmesi üzerine, Nâzım Bey, kumandanı bulunduğu 4. Tümen'in bir kısım birlikleriyle, Ankara'dan İnönü cephesine ulaşmak üzere, Eskişehir'e hareket etmiştir.

Eskişehirliilerin Nâzım Bey'i Karşılama Töreni:

4. Tümen, cenup cephesine gitmek üzere, Eskişehir'e geldiği sırada Eskişehirliiler muazzam bir karşılama töreni hazırlamıştı... Mahşerî bir kalabalık, cephedeki kahramanlıklarından dolayı, Nâzım Bey'e ve beraberindekilere, görülmemiş şekilde tezahüratta bulunmuşlardı.

Karşılایıcılar arasında bulunan ak sakallı, yeşil sarıklı, siyah cüppeli bir Şeyh Efendi, ortaya atılarak, şu *heyecanlı konuşmayı yapmıştır*:

“...İnönü’nde pek çok çalışmış olduğunuzu öğrenmiş bulunuyoruz. Bize bunu o kadar canlı bir şekilde anlattılar ki, atınızın üstünde, cepheden cepheye koştuğunuzu, ilerlemek isteyen düşmanın üzerine yiğit askerlerinizle atıldığınızı, onları yok ettiğinizi görür gibi oluruz... Siz yalnız İnönü harbini kazanmadınız. Aynı zamanda İslâm’ın son kale-si olan Türkiye’yi kurtardınız. Minnettarlığımızı eda için buraya gelmiş bulunuyoruz. Bütün Eskişehirli-ler, kahraman komutanı bağrına basmak istiyor. Tabii buna imkân yok. Yalnız ben, halk namına alnınızdan öpeceğimi, müsaade buyurmanızı rica ederim!...” demiş ve titreyen elleriyle Nâzım Bey’in başını tutarak, alnından öpmüştü... Şeyh Efendi, inci taneleri gibi gözlerinden ak sakalına yuvarlanan yaşlarla, Nâzım Bey’in sırtını okşarken, bu heyecanlı hitabeden sonra, halk da hazin hazin ağlıyordu...

Şeyh Efendi’nin konuşmasından sonra söz alan Nâzım Bey:

“Muhterem Eskişehirli-ler!

...Cengâver Türkler, sizin toprağınız olan (eliyle İnönü’nü göstererek) İnönü ve Domaniç yaylalarında doğdular. Bu aslanlar yatağından kopan kahra-manlar, yavaş yavaş dünyanın yarısını işgal ettiler. Asırlarca birçok milletleri idareleri altında yaşattılar. Maalesef kötü idareler yüzünden, bugünkü fena du-ruma düşmüş bulunuyoruz... Ecdat yadigarı son penahımıza çekilmeye mecbur kaldık. Yine düşman bizi rahat bırakmak istemiyor. Türk’ü doğduğu yerde boğmak istiyor.

Arkadaşlar! Artık biz şeref ve namusumuzu, din ve mukaddesatımızı kurtarmak için harbediyoruz. Bu harp, ölüm dirim harbidir. Ya kurtulacağız, ya bütün milletçe yok olarak, tarih sayfalarına gömüleceğiz. Rica ederim, evlatlarınıza bunu böylece anlatın...

Hepinizin namına, Şeyh Efendi’nin ellerinden öpüyorum!” diyerek sözlerini göz yaşları arasına bitirmiştir.

Bundan sonra Eskişehir Belediye Reisi, o çevrede hep birincilik alan bir kır atı Nâzım Bey’e

hediye etmiştir... Ve Nâzım Bey, kendisi için bir sevgili kadar cazip olan ve koşu atlarına mah-sus örtü ile süslenmiş olan kır atı aldıktan sonra, halkı selamlamış, “Allah, kılıncınızı keskin etsin!” dualarına karışan hıçkırık sesleri arasında, yepyeni bir ruh ve imanla yoluna devam etmiştir...

Türk Ordusunun bir kısmı, İnönü’nde Yunanlılarla çarpışırken, diğer bir kısmı da Küta-hya ve çevresinde, Çerkes Ethem isyanıyla meşgûl oluyordu.

Birinci İnönü Savaşında Yunanlıları yıpratın, yıldırın ve geri çekilmeye mecbur eden 4. Tümen’in, üstün başarısından ve savaşın kazanılmasında başlıbaşına âmil olmasından dolayı, Nâzım Bey yarbaylığa terfi ettirilmiştir.

Bundan birkaç ay sonra, Yunanlıların Bursa’dan tekrar İnönü’ne yürümleri üzerine, Nâzım Bey’in Metrestepe – Oluklu sırtlarındaki isabetli görüşleri, kuvvetli iradesi ve millî hisleri galeyana getiren hitabesi sayesinde, Söğütovası’nda, Yunanlıları kılıçtan geçirmesiyle, İkinci İnönü Savaşı da kazanılmıştır...

İkinci İnönü Savaşı’nda, Yunanlıların he-zimete uğramasından sonra, Uşak’tan hareket eden düşman kuvvetleri, Dumlupınar’daki mevzile-rimize taarruz etmeye ve Afyon’u aldıktan sonra, Konya istikametinde ilerlemeye başlamıştı... Bu sırada, Nâzım Bey’i; kumandanı bulunduğu 4. Tümen’i, Dumlupınar’a teveccüh ettirmiş ve Refet Paşa kumandasındaki, gerilemeye yüz tutan Türk Ordusunun safları arasında, atının üstünde vatan hislerini şahlandırırken görmekteyiz...

Bilâhare, garp ve cenup cepheleri birleştirilip, komuta İsmet Paşa’ya verilmiş, fakat düşman da bu defa, Kütahya ve Afyon mevzilerimize taarruza geçmiştir.

Yumruçalı sırtlarının tutulması için, 16 Tem-muz 1921’de hamle yapan 4. Tümen’in, düşmanın aynı taktik ve hareketiyle karşılaştığı sırada, şiddetli ateşlere hedef olan Nâzım Bey, iki yerinden yaralanarak yere yuvarlanmıştı... Emir çavuşunun kolları arasında geriye götürülürken, karşı geldiği birliklere, gayet hafif bir sesle:

İlerleyin!... Tepeyi tutun!... Sonuna kadar müdafaa edin!... diyerek gözlerini yummuş ve şehitlik mertebesine erişmiştir...

Şehadetini müteakip, cenazesi Ankara'ya getirilen ve Atatürk'ün çok yakından tanıyıp takdir ettiği Nâzım Bey için, Ankara'da muhteşem bir cenaze töreni yapılmış ve Cebeci Şehitliğinde toprağa verilmiştir.

Henüz 36 yaşında yarbay iken şehit düşen Nâzım Bey'e, Millî Mücadele ve İnönü Savaşları'nda gösterdiği büyük fedakârlık ve kahramanlıktan dolayı, sonradan TBMM tarafından albaylık rütbesi verilmiştir.

Merhumun yâveri Avukat İhsan İdikut, vaktiyle Kayseri'de çıkardığımız "Hakimiyet" gazetesinde tefrika dilen ve sonradan kitap hâlinde yayınladığı eserde, Türk şecaat ve cesaretini dünyaya tanıtan Şehit Miralay Nâzım Bey'in hayatı ve kahramanlıkları hakkında geniş bilgi vermiştir.

Kayseri'de bir mahalle, cadde ve ilkokul ile 1952 yılında İstanbul – Kadıköy Bahariye Caddesindeki bir sokağa Şehit Nâzım Bey ismi verilmiştir. Ayrıca, Ankara Yenimahalle'deki bir sokak da onun ismini taşımaktadır.

Son derece duygulu bir kalbin sahibi olan Nâzım Bey, şahsî saadetinin ve sevgilisinin bulunduğu yere, gidilecek bütün yolların, vatanın selamete çıktığı noktadan geçeceğine inanmıştı... O, önce buraya varmak, sonra da sevgilisinin bulunduğu yere gitmek istiyordu... Fakat o, dünyanın en hissiz insanlarını dahi ağlatacak muhayyel aşk hikayelerine benzeyen, hazin bir maceranın kahramanı olmuştu...

Oldukça güzel, zarif ve hassas biri olan sevgilisi V. Hanım, Nâzım Bey'in şehit olmasının ardından, yememiş, içmemiş ve tahayyül etmeye imkân olmayan bir teessür içinde, biricik kahramanına kavuşmak için, kısa bir zaman sonra, ölümün âğûşuna atılmıştır...

Öyle zannediyoruz ki, Nâzım Bey, hayatının baharında aramızdan ayrılmamış olsaydı, çağının en ünlü kahramanlarından biri olarak, tarih sayfalarındaki yerini alırdı...

MAHŞERİMSİ BİR TELAŞ

Bir arınma savaşı gözlerimin gördüğü
Belli ki karasevda, nutkumu tutan telaş
Uzak yakın demeden diyar diyar sürdüğü
Yüreklere kavuran, cümle sevdalara baş

Herkesin derdi aynı, herkes kendi derdinde
Pervaneler misali yanıp sönmeye aday
Hedef bir, aynı erek büyük küçük ferdinde
Eğilmiş mağrur başlar, herkesin dilinde Hay!

Her sokaktan bir ırmak karışırken ummana
Hakk'a âşık her kulun nefisle cihadı bu
Karışmış gündüz gece, set vurulmuş zamana
Büyüdükçe diniyor insan denen azgın su

Yetmiş iki milletin kardeş olduğu yerde
Sabır denen iksiri yudumluyor her beden
Sürüklensin gam, keder çare gelsin her derde
Bir dert ki, can dayanmaz insan seline neden

Sarı siyah yan yana, mahşerimsi bir telaş
Anlaşılan ortak dil, tebessüm ve dualar
Kim bilir neler taşır yanaktan süzülen yaş
Bedeni arıtmaya gözden izinsiz akar

İnim inim inerken başı yerde bir kadın
Belli ki Yaradan'a aktarıyor derdini
Bir adı aşk olmalı yürekteki feryadın
İnsan burda anlıyor sevdaların merdini

Yüzü avuçlarında hıçkırır delikanlı
Getirmiyor aklına, erkekler ağlamazmış
Meğer uğrak yeriymiş yalan adıyla şanlı
Dünya denilen yurda kimse bel bağlamazmış

Zübeyde GÖKBULUT

Giriş

Halk edebiyatı sahasının önemli geleneklerinden biri olan Karagöz oyununda “şiiir” önemli bir yer tutar. Bu oyunda şiiir, “güfte, perde gazeli, giriş” ve “bitiş” olarak yer alır. Oyun metinlerdeki güfteler, şiiir özelliğiyle dikkat çeker. Her metin ve oyunda bir tane bulunan ve Hacivat’ın okuduğu perde gazeliyle seyirci, konuyla kaynaşır ve Karagöz’ün gelmesini bekler.

Perde gazelinin ana özelliklerinden biri, tasavvufî ibret ve öğüt verici yönüdür. Böylece dinî çevrelerin yasaklamalarına ve düşmanlıklarına karşı Karagöz’ü savunabilmek, onu sevimli ve gerekli gösterebilme imkânı bulunmuştur (Oral, 1996: 41-56).

Türk kültür tarihinde önemli bir yere sahip olan ve Karagöz’ün adıyla birlikte anılan gölge oyununda, bir perde üzerine yansıtılan figürler ve onların maceraları, değişik sebeplere göre şekillenen mesajlar verirler. Bu çalışmada, perde gazelinin klâsik Türk şiiirindeki örnekleri ele alınıp, özellikleri üzerinde durulacaktır.

Karagöz Oyunu

Türk gölge oyununun en yaygın ismi Karagöz’ün menşei ve tarihçesi konusunda, çeşitli rivayetler vardır. Karagöz oyununun kaynağıyla ilgili olarak halk rivayetlerinin ve tekerlemelerin yanı sıra perde gazellerinde de bu oyunun mucidi ve Karagözcülerin piri olarak Şeyh Küşterî’den sık sık söz edilir (Siyavuşgil, 1941: 32-46). Gölge oyununun mucidi yahut bu oyunu Türk kültür hayatına kazandıran kişi olarak, henüz yaşayıp yaşamadığı dahi tespit edilemeyen bu şahsın, gölge oyununa tasavvufî anlamlar yüklediği ve bu tutumu yaygınlaştırdığı anlaşılmaktadır.

Bütün rivayetleri benimseyen karagözcüler, bunları çeşitli yönleriyle kullanırlar. 15. yüzyılda yayılan 16. yüzyılda gelişip yerleşerek, başta gelen gösteri sanatlarından biri olan Karagöz oyunu, 17. yüzyılda daha da yaygınlaşır ve zenginleşir. Bu yüz-

yılda Evliya Çelebi, gölge oyunu üzerine ayrıntılı bilgiler vermiş (E. Çelebi, 1314/1898;654-655). Osmanlı topraklarına gelen yabancı gezginler de hatıralarında, Karagöz oyunundan bahsetmişlerdir. (And, 1985: 283). 18. ve 19. yüzyıllarda önemli eğlencelerden biri olmakta devam eden Karagöz oyunu, Batı tipi tiyatrunun benimsenmesiyle git-tikçe zayıflar, cumhuriyetten sonra tamamen kaybolur (Akbayar, 1982:167-168).

Karagöz oyunu, kendi içinde dört bölüme ayrılır: “Mukaddime, muhavere, fasıl, bitiş”. Oyun, “hayâlcî” veya “hayâlbâz” denilen bir kişi tarafından oynatılmakla beraber onun da yanında “çırak, yordak dayrezen” ve “sandıkkâr” adı verilen yardımcıları vardır. Karagöz oyunları, ortaoyunu, meddah gibi seyirlik sanatlarda da olduğu gibi her oynanışta farklı şekillere bürünür.

Karagöz oyununun mukaddime bölümünde perdeye yansıtılan “göstermelik”in (çiçek, gemi, ağaç vb.) kalkmasından sonra, seyircileri coşturmak için çalınan tefin ardından Karagöz’ün sesiyle “semâî” söylenir. Bu şenlik ve sevince çağırma türkü-südüdür. Hacivat, perde gazelinin sonu, secili bir anlatımla dua eder. Bir veya birkaç beyit okuyarak, kafa dengi bir arkadaş ister.

Perde Gazeli

Karagöz’ün söylediği semâîden sonra, tefin ahengine uygun hareketlerle seyirciye göre perdenin solundan giren Hacivat, “Hayy... Hâk!” diyerek perde gazeline başlar. 19. yüzyılın sonuna kadar Karagöz oyununda bir bölüm olan ve oyunun amacını gerçekleştirmede, işlevini açıklamada kullanılan perde gazeli, klâsik gazelin form özelliklerini taşır.

Perde gazelinde, teknik bilgiler de yer alır: “On iki bendi el bağı”, “On iki tîr ile bağı” deyimleri, birer Bektaşî sembolü olabileceği gibi, eski Karagöz perdesinde “ayna” denilen beyaz kesimin çerçeveye dikilmeyip on ikilik düğmeyle tutturulduğunu, “çârköşe hayme” deyimini de hayme veya çadır keli-

melerinin kukla da olduğu kadar Karagöz perdesi için de kullanıldığını gösterir (And, 1967: 22).

“Perde gazellerinin görevlerinden ilki, gösterilerin ‘tasavvufî’ yönünü hatırlatmak; diğeri ise gösterinin sanatını, öğüt ve ibret verişini, özelliklerini ve eğlendiriciliğini anlatmaktır” (Oral 2001: 81). Gölge oyunlarına ibret gözüyle bakan bir kimse, dünyadaki hadiselerin cereyanı hakkında fikir sahibi olabilir ve geçici dünyada birer hayalden ibaret olan suretlerin hakikatine dair bir temsil bulabilir.

Karagöz oyunu, perde gazeliyle, temel yaşama felsefesi olan tasavvufu, orta tabaka halka da yarar, hiç olmazsa kulak dolgunluğuyla onları düşündürür. Oyunun ortaya çıkışından beri halk, Karagöz’ün eğlence yanına, okumuş kesim de ibret perdesinde gösterilen “zıll-ı hayâl”e kapılmışlardır.

Bütün yaratılmışları bir sûret, hayâl sayan ve her şeyin aslını Allah olarak benimseyen tasavvuf ile Karagöz ustası (hayâlcî) arasında bir benzerlik vardır: Allah insanların kaderini nasıl tayin ediyorsa, Karagöz ustası da perdeye aksettirdiği hayâl tasvirlerini parmağında oynatır; onlara her istediği şekli, sesi, alın yazısını ve macerayı verir. Oyunda asıl olan, hayâlcidir. Perdedeki tasvirler ve yapılan taklitler ise gerçekte mevcut olmayan, sadece var sayılan hayâllerdir.

Şeyh Küşterî, bu perdeyi dünyaya benzeterek kurmuştur. Perde, dostlara karşıdır. Mum yanınca, gönüller, aydınlanır. Olgun kişi, onun dış görünüşünden çok, iç görünüşünü sezinler. Görünen resme aldanmayıp, onu çizen ressama bakmalıdır. Perde, seyirde eğlence arayanlara neşe, gerçeği görmek isteyenlere ise, ibrettir. Mum sönünce, kişiler, yok olur. Dünyanın sürekli olmadığı, geçiciliği ve ölümlülüğü anlaşılır. Çokluk perdesi ortadan kalktığı anda, tek varlık Tanrı kalır. Bu perde, gönül adamı olmayanlar için, bir sûretin resmidir. Tarihatta olanlar, gönül adamları için perde, ilâhi gerçeğin kendisidir. Mum, hakikat güneşinin kendisidir.

Perde gazeli, mukaddimenin en önemli unsurudur. Bu gazelde, Karagöz oyununun bir ibret olduğu belirtilir.

*Şem’i baktım hâsıl ettikçe ziyâ-yı perdede
Bak ne sûretler zuhûr eler verâ-yı perdede*

...

*Olmasaydı pîş-i çeşm-i halka bir perde cihân
Kimse görmezdi bu nakşî mâsivâ-yı perdede*

*Nakşeden kimdir tefekkür eyle gel nakkâşını
Seyredüp zıll-ı hayâli rû-nümâ-ı perdede*
(Sevilen, 1969: 25)

Padîşaha övgü ve yakarıştan başka genellikle şu düşüncelere yer verilir: Perdedeki güzellikler, Tanrının yarattığı şekillerin sembolleridir. Perde, ilâhi güzelliğin, Tanrının gücünün, ilâhi gerçeğin görünmesini sağlar. Dünyanın yaratılışının başlangıcını gösterir. Kâinatın, varlığın ne olduğu anlaşılır. Kâinatın her kımiltı, Tanrıdandır. Oynayanın, oynatanın kim olduğunu ayırt edemeyenler için perde, hep hoş bir yerdir.

Perde gazelleri, Karagöz ustalarının ağzında söylene söylene, asıl şeklini kaybetmiş ve adeta “mukaffa bir mensûre” hâline gelmiştir.

Klâsik Şiirde Perde Gazelleri

Tasavvuf içerikli perde gazelindeki mesaj, oyundan önce aydınlara, düşünönlere bir hitaptır. Klâsik Tük şiirinin en önemli kültürel kaynaklarından birinin “tasavvuf” olmasıyla bazı divan şairlerinin şiirleri arasında perde gazeli örnekleri de verdikleri görölmektedir.

Metni günümüze ulaşan en eski tarihli perde gazeli, ‘İbn ‘Îsâ Akhisârî (ö. 1559-1560)’nin gazelidir. Sonraki, en eski tarihli perde gazeli, Nâilî’nin şiiridir. Bilinen son perde gazeli de Manisalı Birrî’nin ‘İbn ‘Îsâ Akhisârî’nin gazeline yazdığı nazire gazeldir.

İbn ‘Îsâ Akhisârî: Saruhan vilâyeti Akhisar kasabasında, 1496-97’de doğan İbn ‘Îsâ, XVI. yüzyıl Bayramî şeyhlerindedir. Asıl adı İlyas’tır. Babası yine Bayramî şeyhlerinden Şeyh ‘Îsâ Mecdüddin Akhisârî’dir. Hayatını menkıbelerden öğrendiğimiz ‘İbn ‘Îsâ’ya 1522’de halifelik verilmiş ve 1559-60’da Akhisar’da vefat etmiştir. Birçoğu tasavvufî içerikli olmak üzere 16 eseri olduğu bilinmektedir. 10.000 civarında ilâhi ve gazeli günümüze ulaşmıştır (Küçük-Muslu, 2003:8-14, Kurnaz,-Tatçı,

1999:91-92, Yılmaz, 1994:19-29).

*Hayme-i zillum kurup fennümde geçdüm çok hayâl
Ehl-i zill anlar hayâlüm gayrılar bilmek muhâl*

(Gölge çadırımı kurup sanatımda çok hayal gösterdim, benim gösterdiğim hayalleri gölge ehli olanlar anlar, başkalarının anlaması mümkün değildir.) beytiyle başlayan ve

*‘İbn-i ‘İsâ Akhisârî dir bu sûretler kamu
Kahr u lutfun mazharıdur geh celâl ü geh cemâl*

(‘İbn ‘İsâ Akhisârî der ki: Bütün bu sûretler bazen celâl bazen de cemâl olarak kahrın ve lûtfun görüldüğü yerlerdir.) beytiyle sona eren gazel (Ünver, 2012: 88), 5 beyitten ibarettir. Gazel, aruzun “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezniyle yazılmıştır.

Şair, perde gazelinde, gölge oyununu, dünyaya veya dünya hayatına benzetir. “Hayâl” kelimesiyle nitelendirdikleri ise dünyadaki olaylar ve yaşayan kişilerdir. Bunlar yaratıcının sonsuz ve ölümsüz varlığına nispetle bir hayal veya rüyaya benzetilebilir. “Hazret-i Şeyh Küşterî bu zıllı te’lif eyleyüp” diyerek gölge oyununun mucidi olarak bilinen Şeyh Küşterî’nin adını doğrudan doğruya anar.

Hayal oyunundaki sûretlerin tek başına hareket edemeyişi gibi, varlıklar da Yaratıcı’nın irade ve kudreti olmaksızın güçsüz ve kuvvetsizdir. Şair gökyüzünü, gölge oyununun çadırına benzetir, gök çadırının altında gerçekleşen her olayı da perdede beliren hayallere benzetir. Karagöz ustasının perdenin arkasında durarak olgunluğunu ve marifetini göstermesi de Cenâb-ı Hakk’ın (gök çadırının oynatıcısı) gözle görülememesiyle ilişkilendirir. Şair, gazelinin son beytinde, “zıll-ı hayâl”, yani gölge oyununda bütün sûretlerin, görünüşte Karagöz oynatıcısının işi olduğu gibi, bütün varlıkların da tasavvufî manada Allah’ın lûtfunun ve kahrının görünüşü olduğunu söyler: “... bu sûretler kamu / Kahr u lutfun mazharıdur geh celâl ü geh cemâl”.

Nâ’ilî: Nâ’ilî (ö. 1666), tasavvufî konuları şiirlerinde sıklıkla işlemiş bir şair olarak, gölge oyununu da sufiyâne bir bakışla değerlendiren mısralara vücut vermiş; hatta bir de “perde gazeli” kaleme

almıştır (Şenödeyici, 2011: 95-99).

Nâ’ilî’nin yaşadığı XVII. yüzyıl, gölge oyununun olgun biçimini aldığı ve yaygınlaştığı yüzyıldır. Nâ’ilî, XVII. yüzyılın sosyal hayatının önemli eğlencelerinden biri hâline gelen Karagöz’ü, bu oyunun sergilendiği farklı mekânlarda temaşa etmiş olabilir. Tarihî delillere göre ise onun, en az bir kere bu oyunu izlediğini tespit etme imkânına sahip bulunmaktayız: Nâ’ilî Divanı’nın 14. kasidesi, 1648 ağustosunda küçük oğlu Bâkî Bey’e, Kemankeş Mustafa Paşa’nın sekiz yaşındaki kızını alırken yaptığı büyük düğünü kutlamak üzere Hezarpâre Ahmet Paşa’ya sunulmuştur (İpekten, 1999:31). Nâimâ Tarihi’nde, Sadrazam Ahmet Paşa’nın oğlunun düğününde çeşitli oyunların arasında hayâl-i zıll’ın da oynatılmış olduğu kayıtlıdır (And, 1985: 284). Nâ’ilî’nin Karagöz oynatılan bu düğüne bizzat iştirak ettiği, kasidelerindeki ifadelerden anlaşılmaktadır. Onun, burada bir de gölge oyunu gösterisi izlemiş olduğu sonucuna rahatlıkla ulaşılabılır (Şenödeyici, 2011: 94).

Nâ’ilî, gölge oyunu hakkında, yöneltilen soru üzerine “ibret için nazar edip ehl-i hâl fikri ile tefekkür etme” şartına bağladığı Şeyhülislâm Ebussuud’un verdiği fetvayı gözetken bir bakış açısına sahiptir. “Nâ’ilî’nin bir perde gazeli yazacak kadar gölge oyununa ilgi duymasının ardındaki neden, diğer perde gazellerinde de üzerinde ısrarla durulan “hikemî fayda”dır. Buna göre, gölge oyunlarına ibret gözüyle bakan bir kimse, dünyadaki hadiselerin cereyanı hakkında fikir sahibi olabilir ve geçici dünyada birer hayalden ibaret olan suretlerin hakikatine dair bir temsil bulabilir” (Şenödeyici, 2011: 94).

Perde gazeli olduğu tespit edilen Nâ’ilî’nin matbu Divan’ındaki (İpekten, 1970: 406-407);

Bu nakş-ı bü’l-‘acebün ol ki bildi ma’nâsın

Verâ-yı perde-i gaybun eder temâşâsın

(Bu çok tuhaf resmin (şeklin / hilenin) anlamını bilen kimse, gayb perdesinin arkasını seyrederek.) beytiyle başlayan,

Hezâr reşk ü hased Nâ’ilî o ‘ârife kim

Çeke bu mezbeleden dâmen-i temennâsın

*Misâl-i zill hayâl anlayup şeb ü rûzın
Cihânun eylese endîşe rûz-ı ferdâsın*

(Ey Nâilî, Dünyanın gündüz ve gecesinin gölge gibi bir oyun / bir gölge oyunu olduğunu anlayıp yarınını düşünen, bu çöplükten dilek eteğini çeken o ârifin üzerine binlerce gıpta ve haset olsun.) beyitleriyle biten gazeli, 9 beyitten ibarettir.

Nâilî, gölge oyununun temsil ettiği gerçeğin anlaşılmadığı takdirde, perdeye yansıyan görüntülerin ardındaki gerçeğin bulunamayacağı düşüncesindedir. İbret gözüyle gölge oyunu izleyen bir kimsenin gönlünde meydana gelen değişiklikten bahsederek gönlü, bir gölge oyunu sahnesine benzetir. Dış dünyada sûretlerin bir perde üzerine yansıtılması, iç dünyada da gönül perdesi üzerinde çeşitli şekillerin görünmesine aracılık etmektedir. “Şeyh Küşterî’yi ‘üstâd’ göndermesiyle anar.” Gölge oyunu perdesi ile sabah vaktinin beyazlığı arasında benzerlik kurar. Gölge oyunu perdesinin, gerçekliğe tercih edildiği görülür. İbret gözüyle oyunu seyreden kimse, ârif bir kişiye, bu durumdan hayatın anlamına dair acı bir sonuca varır. Canlıların ve dar anlamda insanların da sonları, perdedeki karakterlerinki ile aynıdır. Nâilî’ye göre, sosyal hayatın bir temsili olarak değerlendirildiğinde, gölge oyunu, insan ilişkilerinin doğası hakkında da fikir vermektedir. Perdeye yansıyan karakterlerin birbirine ikiyüzlülük etmeleri; geniş açıdan onları izleyenler tarafından daha rahat fark edilebilir. Oyun bittiğinde perde kararır. Renkli karakterler kaybolur, sesler kesilir ve izleyiciler dağılır. Nâilî, “heves dünyası” olarak nitelediği gölge oyununun bitişini gören bir kimsenin, kendi sonu hakkında da fikir sahibi olabileceğine dikkat çeker. Dünya hayatının bir gölge oyunundan yahut gölge gibi bir hayâlden ibaret olduğu anlaşıldığında, çöplük olarak nitelenen dünyadan el etek çekmek gerekir. Çünkü perdedeki ışığın söndüğü âna karşılık gelen ölüm; insanları, ödüle ya da cezaya yönlendiren bir araçtır. XVII. yüzyılın sosyal hayatının bir parçası olarak Karagöz oyunu göz önüne alındığında, Nâilî, bu eğlenceden ibret gözüyle, kendisine hikmetli bir sonuç çıkarırken, müşahedeleri devre tanıklık et-

mektedir (Şenödeyici, 2011: 95-99).

Birrî Mehmed Dede: Klâsik Türk şiirinde bilinen üçüncü perde gazeli örneği, Manisalı Birrî’nin ‘İbn İsâ’nın gazeline naziresi olan gazeldir. Kaynaklarda “Birrî Mehmed Dede, Attâr Birrî, Derviş ve Şeyh Mehmed Birrî” olarak adı geçen Birri, Manisa’da 1669 yılında doğmuştur. Manisa Darüş-şifası tabîb-i sânisî Ahmed Efendi’den ders aldıktan sonra Nakşî Ali Dede ve Lutfi Efendi’nin sohbetleriyle Mevlevîliğe bağlanır, 1001 günlük çileden sonra “Dede” olmuş ve şeyhlerinin izniyle evlenir ve attarlık yaparak hayatını devam ettirir. Birrî’nin, çeşitli sebeplerle Manisa’ya gelen yüzyılın ünlü şairleri Nâbî, Sâbit ve Seyyid Vehbî ile görüştüğü ve onlarla karşılıklı şiirler söylediği anlaşılmaktadır. Manisa’da vefat eden Birrî, Manisa Mevlevihanesi haziresine defnedilir ancak bu gün bu mezardan bir iz kalmamıştır (Erkul, 2000:5).

Birrî de ‘İbn ‘İsâ gibi, hakikat ehline seslenerek gazeline başlar:

*Kıl nazar çeşm-i hakikat bin ile ey ehl-i hâl
Gör semâvâtı kurulmuş hayme-i zill-ı hayâl*

(Ey hâl ehli! Haikat gözüyle bak. Gökyüzüne bak, hayal gölgesinin çadırı, (nasıl) kurulmuş.)

Birrî’nin 7 beyitten ibaret perde gazeli, şu beyitle biter:

*Vahdet ü kesret nedir gösterdi Şeyh-i Küsterî
Birriyâ seyret hayâl-i zill-ı andan ibret al*

(Şeyh-i Küsterî, birlik ve çokluk nedir gösterdi. Ey Birrî! Gölge oyununu seyret ve ondan ibret al.)

‘İbn ‘İsâ Akhisârî’nin “gökyüzü-çadır” benzetmesini Birrî de kullanır: Dünya gölge oyunu için kurulan bir perdedir. Allah, kâinatı yaratıp idare etmekte, varlık sahnesine kadınlar ve erkekleri çıkarmakta, Karagöz ustası da kadın ve erkek sûretlerinde şekiller ortaya çıkarıp oyununu sergilemektedir. Allah, yarattıklarının kaderini elinde tutmakta, Karagöz ustası da aksettirdiği hayalleri, tasvirleri parmaklarıyla oynatmakta, onlara istediği şekli, sesi ve macerayı vermektedir. Birrî, gölge oyununa ibret nazarıyla bakmayı, ders almayı öğütler.

Klâsik Şiir Perde Gazellerinin Özellikleri

1. Klâsik Türk şiiri perde gazeli metinlerinde, ortak bir özellik olarak Şeyh Küşterî'nin "üstâd" göndermesiyle anıldığı görülür. Şeyh Küşterî, doğrudan anılmak ya da çeşitli biçimlerde göndermede bulunmak yollarıyla yâd edilir.

‘İbn ‘Îsâ Akhisârî:

*Hazret-i Şeyh Küşterî bu zıllı telif eyleyüp
İbret alsunlar diyü fânî cihânda ehl-i hâl*

(Şeyh Küşterî Hazretleri, bu gölge oyununu, hâl ehlinin geçici dünyadan ibret almaları için ortaya koymuştur.)

Nâ'îlî:

*Bileydi rütbe-i üstâdını ederdî felek
Kenâr-ı hayrete pervâz mâ'î hârâsın*

(Felek, üstâdının mertebesini bilseydi, mavi dalgalı ipekli kumaşını hayret kenarına pervaz ederdi.)

Birrî:

*Vahdet ü kesret nedür gösterdi Şeyh Küşterî
Birrîyâ seyr it hayâl-i zıllı andan ibret al*

(Çokluk ve birlik nedir Şeyh Küşterî gösterdi. Ey Birrî gölge hayalini/oyununu seyr et ve ondan ibret al!)

2. Perde gazellerinin çoğunda karşılaşılan fiiller tavsiye ve telkinlerdir: *Dikkatle bak, ibret al, hakikati gör, seyret, manayı anla, doğruyu bul* vb.

‘İbn ‘Îsâ Akhisârî:

*Hazret-i Şeyh Küşterî bu zıllı telif eyleyüp
İbret alsunlar diyü fânî cihânda ehl-i hâl*

(Şeyh Küşterî Hazretleri, bu gölge oyununu, hâl ehlinin geçici dünyadan ibret almaları için ortaya koymuştur.)

Nâ'îlî:

*O kim fenâsını zâhir görür bu meşgalenün
Bu hâk-dân-ı hevesden alur tesellâsın*

(Bu uğraşın geçiciliğini açıkça gören kimse, bu heves dünyasından tesellisini bulur.)

Birrî:

*Kıl temâşa hayme-i zıllı düzen âhir bozar
Kendi kalur ancak irşâd ol idüp fehm-i me'âl*

(Gölge çadırını kuran, sonunda bozar, sadece kendi kalır, seyr et, manayı anla ve doğruyu bul.)

*Hep mezâbirdür bu sûretler kıl imkân-ı nazar
Geh celâl eyler zuhûr anlar yüzünden geh cemâl*
(Dikkatle bak, bu suretler hep bir şeyin görüldüğü yerlerdir; onların yüzünden bazen celal, bazen de cemal görünür/ortaya çıkar.)

3. Dünyayı, insanı algılamadaki benzetme ortaklığı, bir gelenek şiiri olma özelliği içinde perde gazellerinde de görülür: Gökyüzü bir "hayal çadırı" dır.

‘İbn ‘Îsâ Akhisârî:

*Gök direksiz hayme oldu yerde sûret gösterüp
Hayme ıssı gizlenüp gösterdi sûretde kemâl*

(Gök, direksiz bir çadır oldu ve çadır sahibi kendini gizleyip yerde suretler, bu suretlerde ise kendi kemalini gösterdi.)

Birrî:

*Kıl nazar çeşm-i hakikatbîn ile ey ehl-i hâl
Gör semâvâtı kurulmuş hayme-i zıllı-i hayâl*

(Ey hâl ehli, gerçeği gören gözle bak, hayal gölgesinin çadırı nasıl kurulmuş, gökyüzünü gör.)

4. "Hayme, hayal, zıll, ibret, kesret, vahdet, suret, hakikat, perde, temaşa" gibi ortak bir kelime veya kavram kadrosu kullanılmıştır.

‘İbn ‘Îsâ Akhisârî:

*Sûretâ irşâd idüp dirgürdün ey cân çok bizi
Her kımuldı vâhidündür kesret ansız bî-mecâl*

(Ey can, görünüşte sen bizi iyice irşat edip dilttin (aydınlattın), her hareket tek varlıktandır, O olmadan çokluk, cansız ve mecalsizdir, yoktur.)

Nâ'îlî:

*Bu nakş-ı bü'l-'acebüñ ol ki bildi ma'nâsın
Verâ-yı perde-i gaybun eder temâşâsın*

(Bu çok tuhaf resmin [şeklin / hilenin] anlamını bilen kimse, gayb perdesinin arkasını seyrederek.)

Birrî:

*Kıl temâşa hayme-i zıllı düzen âhir bozar
Kendi kalur ancak irşâd ol idüp fehm-i me'âl*

(Gölge çadırını kuran, sonunda bozar, sadece kendi kalır, seyr et, manayı anla ve doğruyu bul.)

5. Gölge oyununun "hikemî yönü" yle ele alındığı görülmektedir.

‘İbn ‘İsâ Akhisârî:

*Sûretâ irşâd idüp dirgürdün ey cân çok bizi
Her kıvıldı vâhidündür kesret ansız bî-mecâl*

(Ey can, görünüşte sen bizi iyice irşat edip dilttin (aydınlattın), her hareket tek varlıktandır, O olmadan çokluk, cansız ve mecalsizdir, yoktur.)

Nâ’ilî:

*Ne nakş hikmet-i icâdı ‘ârifün çıkarur
Derûn-ı perde-i dilden nukûş-ı sevdâsın*

Birri:

*Hep mezâhirdür bu sûretler kıl imkân-ı nazar
Geh celâl eyler zuhûr anlar yüzünden geh cemâl*

(Dikkatle bak, bu suretler hep bir şeyin görüldüğü yerlerdir; onların yüzünden bazen celal, bazen de cemal görünür.)

6. ‘İbn ‘İsâ ve Birri’nin gazellerinde redif görülmezken Nâ’ilî redifli bir gazel örneği vermiştir.

Sonuç olarak İslâm estetiğinin teşekkülünde birinci derece rol oynayan bütün sanat dallarının ardında, âlemi tecelli ve zuhûr sistemiyle izah eden “vahdet-i vücûd nazariyesi” vardır. Bu nazariyeye göre âlem, hiçbir gerçekliği olmayan bir gölgeden ibarettir. Bu nazariye ile Müslümanların merakı, dış dünyadan kopup görünenlerin arkasındaki görünmeyeni araştırmaya yönelir. Dış dünya, gerçekliği inkâr edilen bir dünyadır. Çünkü Allah’tan başka varlık yoktur. Gazâlî’ye göre, olaylar arasındaki bağ, alışılmamış bir münasebet, Allah tarafından tanzim edilmiştir, öyle akıp gider. “Sebep” diye gösterilenler, sadece vesiledir. Allah isterse, ateşe “serin ve selâmet ol” der ve ateş Hz.İbrahim’i yakmaz.

Karagöz oyununda, sanatçılar, içinde var oldukları estetiğe göre yazarlar/söylerler. Bu estetik, tasavvuf tarafından şekillendirilir. Ortaya çıkan eserde, bu estetik kendini gösterir. Sanatçının sûfi olup olmaması durumu değiştirmez. Tasavvufî gayeyle yazılmayan bir şiir bile, tasavvufa göre yorumlanabilir. Çünkü aynı gerçeklik kavrayışına dayanır.

Klâsik şiir tazında eserler veren şairlerin bir perde gazeli yazacak kadar gölge oyununa ilgi duy-

maları, perde gazellerinde üzerinde ısrarla durulan “hikemî fayda”dan ötürüdür. Çoğu zaman, tarihî vesikalarda bulunamayacak kimi ayrıntılar, kültür hayatına ışık tutan beyitler sayesinde aydınlatılabilir. Buna mukabil, devrin sosyal hayatına dair tarihî vesikalarda, beyitlerin tam olarak anlaşılabilmesine katkıda bulunacak materyaller elde edilebilir. Klâsik şairlerimizin sosyal hayata ve halk kültürüne gösterdikleri ilgiyi, söz konusu perde gazelleri de teyit etmektedir.

KAYNAKLAR

- Akbayar, Nuri, (1982), “Karagöz (oyunu)”, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.5, İstanbul: Dergâh Yayınları
- And, Metin (1967), “Karagözde Tekerleme ve Perde Gazeli”, Forum, 15 Ekim, Sayı:325
- And, Metin (1985), Geleneksel Türk Tiyatrosu, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Erkul, Rasih (2000), Manisalı Birri Mehmet Dede, Hayatı, Eserleri, Edebi Şahsiyeti ve Divanı, Manisa: Manisa Valiliği Yayınları.
- Evlîya Çelebi (1314/1898), Seyahatnâme, C. 1, İstanbul.
- İpekten, Halûk (1970), Nâ’ilî-i Kadîm Divânı, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- İpekten, Halûk (1999), Nâ’ilî Hayatı-Sanatı-Eserleri, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurnaz, Cemal, Tatçı, Mustafa (1999), “İbn ‘İsâ”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, C. 20, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Küçük, Sezai, Muslu, Ramazan (2003), Akhisarlı Şeyh ‘İsâ Menâkıbnâmesi, Sakarya: Âşiyân Yayınları.
- Oral, Ünver (1996), Karagöz Perde Gazelleri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Oral, Ünver (2001), Karagöz Perde Gazelleri ve Tasavvuf, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Sevilen, Muhittin, (1969), Karagöz, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Siyavuşgil, Sabri Esat (1941), Karagöz (Psiko-sosyolojik Bir Deneme), İstanbul: Maarif Matbaası.
- Şenödevici, Özer, (2011), “Karagöz Perde Gazellerine Nâ’ilî’den Bir İlâve,” Millî Folklor, Yıl 23, Sayı: 90.
- Yılmaz, Ali (1994), “Esmâ-i Hüsnâ Şârihi ‘İbn-i ‘İsâ-yı Saruhanî”, Diyanet İlmi Dergi, C.30, Sayı:2.

